Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
BAUNSOBED Haziran, 2026, Cilt:29 Sayı:55
https://dergipark.org.tr/tr/pub/baunsobed
Araştırma Makalesi / Research Article

Kültürel miras alanlarında ziyaretçi yorumları: Priene örneği
Visitor reviews on cultural heritage sites: The case of Priene

Gönderim Tarihi / Received: 07.07.2025
Kabul Tarihi / Accepted: 25.03.2026
Doi: 10.31795/baunsobed.1736334

Ali KOÇAK[1]

ÖZ: Bu çalışma, kültürel miras alanlarına yönelik ziyaretçi yorumlarının analiz edilmesi amacıyla gerçekleştirilmiş olup, örnek alan olarak Aydın ilinde bulunan Priene Antik Kenti ele alınmıştır. Kültürel miras; bir toplumun tarihsel, estetik ve manevi değerlerini yansıtan somut ve somut olmayan unsurların bütününü ifade ederken, günümüzde turizm faaliyetlerinin merkezinde önemli bir yer tutmaktadır. Küreselleşme ve dijitalleşme ile birlikte, kültürel miras alanlarına yönelik algılar, özellikle dijital platformlarda paylaşılan ziyaretçi deneyimleri aracılığıyla şekillenmektedir. Bu doğrultuda çalışmada, çevrimiçi kullanıcı yorumlarının kültürel miras alanlarının tanıtımı, algısı ve sürdürülebilirliği üzerindeki etkileri irdelenmiştir. Çalışmada nitel araştırma desenlerinden içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Veriler, TripAdvisor platformunda 2025 Ocak ayına kadar Priene Antik Kenti'ne ilişkin paylaşılan 432 ziyaretçi yorumundan elde edilerek Maxqda 24 programı aracılığıyla analiz edilmiştir. Analiz sürecinde yorumlar üç ana tema altında toplanmıştır: olumlu yargı içeren ifadeler, olumsuz yargı içeren ifadeler ve yargı içermeyen ifadeler. Olumlu yargılar temasında kalıntıların iyi durumda olması, manzara ve doğanın güzelliği, destinasyonun sakin ve keşfedilmeye değer bir yer olması gibi unsurlar öne çıkmıştır. Olumsuz yargılar temasında ise bakım eksikliği, ulaşım zorlukları, tesis ve tanıtım yetersizliği ile Efes Antik Kenti ile kıyaslamalar dikkati çekmiştir. Yargı içermeyen ifadeler temasında ise ziyaretçilerin alana ilişkin bilgi paylaşımları ve ziyaret edecek kişilere yönelik öneriler yer almıştır.
Anahtar Kelimeler: Kültürel miras, Dijital platformlar, Ziyaretçi yorumları, Priene Antik Kenti

ABSTRACT: This study was conducted with the aim of analyzing visitor reviews related to cultural heritage sites, and the Priene Ancient City located in Aydın Province was taken as the sample area. Cultural heritage refers to the entirety of tangible and intangible elements that reflect the historical, aesthetic, and spiritual values of a society, while holding an important place at the center of tourism activities today. With globalization and digitalization, perceptions towards cultural heritage sites are shaped especially through visitor experiences shared on digital platforms. In this direction, the study examined the effects of online user reviews on the promotion, perception, and sustainability of cultural heritage sites. In the study, the content analysis method, one of the qualitative research designs, was used. The data were obtained from 432 visitor reviews on the TripAdvisor platform and analyzed using the Maxqda 24 software. During the analysis process, the reviews were grouped under three main themes: expressions containing positive judgments, expressions containing negative judgments, and expressions not containing judgments. In the theme of positive judgments, elements such as the good condition of the ruins, the beauty of the scenery and nature, and the perception of the destination as a calm and worth-exploring place came to the forefront. In the theme of negative judgments, lack of maintenance, transportation difficulties, inadequate facilities and promotion, and comparisons with the Ephesus Ancient City drew attention. In the theme of expressions not containing judgments, information sharing of visitors about the site and recommendations for those who will visit the site were included.
Keywords: Cultural heritage, Digital platforms, Visitor comments, Priene Ancient City

[1] Öğretim Görevlisi, Akdeniz Üniversitesi/Finike Meslek Yüksekokulu/Otel, Lokanta ve İkram Hizmetleri Bölümü/Turizm ve Otel İşletmeciliği Programı, alikocak@akdeniz.edu.tr, https://orcid.org/0000-0002-7073-9420
Bu makaleye atıf yapmak için / Cite this article: Koçak, A. (2026). Kültürel miras alanlarında ziyaretçi yorumları: Priene örneği. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 29(55), 347-370. https://doi.org/10.31795/baunsobed.1736334

EXTENDED ABSTRACT

Literature review

Cultural heritage encompasses the tangible and intangible assets that reflect a society's historical, aesthetic, and spiritual values and has become central to tourism activities worldwide. Recent decades have witnessed a growing interest in how digital platforms shape visitors' perceptions of heritage sites, with user-generated content serving both as a source of information and a driver of destination image (Cohen et al., 2014; Montalto et al., 2019). However, systematic examinations of visitor reviews specific to archaeological sites remain limited, particularly for lesser-known locations such as Priene Ancient City in Aydın Province. Earlier studies have applied content analysis to major sites like Ephesus, Hierapolis, and Troy, revealing themes around authenticity, service quality, and interpretive infrastructure (Köroğlu et al., 2014; Dülgaroğlu & Atay, 2019). This study addresses the gap by focusing on Priene's unique blend of Hellenistic architecture, natural setting, and digital representation through TripAdvisor reviews.

Methodology

A qualitative content analysis design was employed, underpinned by thematic coding within MAXQDA 24. Data comprised 432 publicly available visitor reviews posted on TripAdvisor up to January 2025. Reviews were anonymized using codes Y1–Y432 to preserve participant privacy, obviating the need for ethical committee approval. The analysis proceeded in three phases: (1) exhaustive reading and open coding to generate initial codes; (2) grouping into three overarching themes positive judgments, negative judgments, and neutral information/exhortations; and (3) refinement of themes into hierarchical code-subcode structures. Reliability was ensured through iterative recoding and consistency checks. Visualization of code frequencies and co-occurrences was conducted via code clouds and network maps to elucidate dominant visitor concerns and associations.

Findings and discussion

In the analysis of 432 TripAdvisor reviews for Priene Ancient City, visitors' perceptions coalesced around three interrelated dimensions that together illuminate both the site's appeal and its shortcomings. Many reviewers lauded the remarkable state of preservation of Priene's Hellenistic architecture and the sense of serenity that permeates the site. They emphasized the intact columns and reliefs, noting that the absence of crowds allowed for an immersive encounter with antiquity and unobstructed panoramic vistas of the surrounding valley. Such comments suggest that Priene's relative seclusion, compared to more heavily toured locations, enhances its authenticity and emotional resonance for those seeking contemplative heritage experiences.

At the same time, however, a number of visitors voiced concerns about infrastructural and interpretive deficits that tempered their overall satisfaction. Several reviewers pointed out that the worn access path leading from the car park up to the ruins proved physically demanding particularly in the midday heat and that the lack of shaded rest stops or water points exacerbated discomfort. Equally, the scarcity of multilingual informational panels and the absence of a staffed kiosk left many feeling underinformed; some expressed frustration that they were unable to fully grasp the historical narratives behind key monuments without the aid of a guide or printed brochure. These critiques underscore an important tension in heritage management: the very elements that confer an "untouched" ambiance can also be perceived as neglect when visitor expectations for basic amenities and interpretive support go unmet.

Finally, across the spectrum of positive and negative judgments, reviewers frequently assumed the role of peer advisors by offering practical tips and contextual details. Comments about entrance fees, seasonal opening hours, and the advisability of wearing sturdy footwear appeared alongside personal anecdotes about hiring local guides or arranging transportation. This pattern of user-generated guidance highlights the degree to which digital platforms like TripAdvisor function not only as repositories of evaluative feedback but also as living guidebooks that fill gaps in official site communications. Collectively, these findings suggest that enhancing Priene's visitor experience will require carefully balancing the preservation of its tranquil, awe-inspiring character with targeted interventions such as

installing wayfinding signage, providing refreshment points, and enriching onsite interpretation that meet contemporary expectations without compromising the site's historical integrity.

Results and recommendations

The analysis of visitor feedback reveals that Priene Ancient City enjoys a strong reputation for its well-preserved Hellenistic remains and the peaceful atmosphere that invites contemplative exploration. Visitors frequently remark on the intact columns and reliefs, as well as the sweeping views of the valley, noting that the limited crowds enhance a sense of authenticity and personal connection with the past. Yet these positive impressions are tempered by concerns about infrastructure: the steep, unshaded access path and the absence of water stations or rest areas can make visits physically taxing, particularly in warmer months, and the lack of on-site interpretation such as multilingual panels or a staffed information kiosk leaves many feeling underinformed about the site's rich history. In response to these insights, it is recommended that site managers pursue targeted conservation efforts to stabilize and maintain key architectural features while introducing discreet amenities that alleviate visitor discomfort without detracting from Priene's natural and historical character. Installing shaded seating and water points along the ascent would address immediate practical needs, whereas developing concise, multilingual interpretive materials either in panel form or via a mobile app would enrich visitors' understanding of the monuments and narratives. Moreover, engaging local guides and community members in offering tours or refreshments could both enhance the visitor experience and foster sustainable economic benefits for the surrounding area. By carefully balancing the preservation of Priene's serene authenticity with modest, visitor-centered improvements, stakeholders can ensure that this remarkable site continues to captivate and educate future generations.

Giriş

Kültür, yaratıcılığı teşvik eden bir anahtar olarak değerlendirildiğinde; inançlar, sanatsal üretimler, gelenekler, davranış kalıpları, sembolik değerler ve yaratıcı beceriler gibi pek çok unsuru bünyesinde barındırmaktadır (Montalto vd., 2019: 5). Bu yönüyle kültür, sadece bir yaşam tarzını değil, aynı zamanda bireylerin ve toplumların varoluş biçimlerini şekillendiren temel bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Kültürel miras ise, bu kültürel birikimin maddi ve manevi değerler aracılığıyla geçmişten günümüze aktarılan boyutunu temsil etmektedir. İnsanlık tarihi boyunca biriktirilen, geliştirilen ve yeni sentezlerle zenginleştirilen kültürel miras, bireylerin ve toplumların yaşam karşısındaki duruşlarını ve kimliklerini belirleyen önemli bir yapı taşıdır (Yıldız, 2011). Yeryüzü üzerindeki en büyük gösteri olarak tanımlanan turizmin hayat kaynağını da bu kültürel birikim oluşturmaktadır. Kültürel miras, yalnızca tarihsel bir değer taşımanın ötesinde; yerel kalkınma, kimlik inşası, kültürel süreklilik ve ekonomik gelişim açısından da stratejik bir unsur haline gelmiştir (Unesco, 2003; Gümüşçü, 2018). Özellikle son yıllarda kültürel turizme olan ilgi artmış, insanlar özgün, eğitici ve otantik deneyimler sunan seyahatler aracılığıyla kültürel mirasla etkileşim kurma arayışına yönelmiştir (Hall ve Zeppel, 1990: 87). Bu bağlamda, kültürel miras turizmi; geçmişin ve günümüzün hikâyelerini, bireylerini ve sembollerini otantik bir biçimde temsil eden yerleri, yapıları ve etkinlikleri ziyaret etmeyi veya bunlarla etkileşim kurmayı içeren deneyimlere dayalı bir turizm türü olarak tanımlanmaktadır (Hargrove, 2017: 10). Bu deneyimsel yaklaşım, turisti yalnızca pasif bir gözlemci olmaktan çıkarıp, kültürel bağlamda aktif bir katılımcıya dönüştürmektedir.

Günümüzde hızla gelişen dijital teknolojiler ve yaygınlaşan internet kullanımı, bireylerin seyahat alışkanlıklarında önemli bir dönüşüm yaratmıştır. Artık turistler, yalnızca fiziksel olarak destinasyonları ziyaret etmekle kalmamakta; aynı zamanda deneyimlerini çeşitli dijital platformlarda paylaşarak diğer potansiyel ziyaretçilerin karar süreçlerine etki etmektedir (Cohen et al., 2014; Huete-Alcocer, 2017). Web 2.0 teknolojilerinin sağladığı etkileşimli yapı sayesinde, kullanıcılar sosyal medya, bloglar ve çevrimiçi yorum siteleri aracılığıyla içerik üreticisi hâline gelmiş ve bu sayede seyahat deneyimlerini geniş kitlelerle paylaşma fırsatı bulmuştur (Arkadaş ve Ayyıldız, 2020). Bu paylaşımlar, destinasyonun imajı, çekiciliği ve itibarı üzerinde doğrudan etkili olmakta; dolayısıyla dijital platformlar, yalnızca bilgi paylaşımı aracı değil, aynı zamanda stratejik bir pazarlama ve algı yönetimi mekanizması olarak da değerlendirilmektedir (İnanır ve Ongun, 2019). Ziyaretçilerin çevrimiçi ortamlarda bıraktığı yorumlar, yalnızca bireysel tatminin ifadesi değil; aynı zamanda kültürel miras alanlarının güçlü ve zayıf yönlerine ışık tutan, potansiyel iyileştirme alanlarını belirlemeye yardımcı olan önemli veri kaynaklarıdır (Dinçer ve Alrawadieh, 2017; Çuhadar vd., 2018). Yerel yönetimler, miras yöneticileri ve turizm profesyonelleri için bu yorumların sistematik biçimde analiz edilmesi hem ziyaretçi memnuniyetinin artırılmasına hem de sürdürülebilir kültürel miras yönetimi politikalarının geliştirilmesine katkı sağlayabilir (Köroğlu vd., 2014; Dülgaroğlu ve Atay, 2019).

Priene, mimari dokusu, doğal çevresi ve tarihsel sürekliliği ile kültürel miras açısından önemli bir değer taşımakta olup, bu yönüyle ziyaretçi deneyimlerinin derinlemesine incelenmesi gereken özgün bir örnek teşkil etmektedir. Bu çalışmanın temel amacı, Aydın ilinde yer alan Priene Antik Kenti özelinde dijital platformlarda paylaşılan ziyaretçi yorumlarını içerik analizi yöntemiyle inceleyerek, bu yorumların kültürel miras alanlarının algısı, yönetimi ve sürdürülebilirliği üzerindeki etkilerini ortaya koymaktır. Kültürel miras turizmi alanında yapılan çalışmalar genellikle destinasyonların tarihsel ve fiziksel özelliklerine odaklanmakta; ancak ziyaretçi deneyimlerinin dijital yansımalarının sistematik olarak analiz edilmesi sınırlı düzeyde ele alınmaktadır (Köroğlu vd., 2014; Kaya ve Aylan, 2020). Özellikle çevrimiçi kullanıcı yorumlarının, destinasyon imajı, ziyaretçi memnuniyeti ve yerel yönetim politikaları üzerindeki rolüne dair kapsamlı çalışmaların yetersiz olduğu görülmektedir. Bu çalışma, söz konusu literatür boşluğunu doldurmayı hedeflemekte; kültürel miras alanlarının yönetiminde dijital verilerin kullanımına yönelik özgün bir katkı sunmaktadır. Ayrıca ziyaretçi perspektifinden elde edilen bulguların, sürdürülebilir miras yönetimi ve destinasyon geliştirme stratejilerine ışık tutması bakımından da önemli olduğu değerlendirilmektedir.

Literatür taraması

Kültür ve miras kavramı

Kültür kavramının etimolojik kökeni incelendiğinde, Latince'de 'tarım' anlamına gelen 'cultura' sözcüğünden türediği görülmektedir. Zamanla Batı dillerinde 'culture' biçimini alan bu terimin, Osmanlı Türkçesindeki karşılığı ise 'hars' olarak kullanılmaktadır (Çeçen, 1994: 9; Kocadaş, 2005). Kültür, en karmaşık kelimelerden biri olarak kabul edilir ve bu nedenle "kültür" kavramını tanımlamak zordur (Williams, 1976; Aslan, 2024). Bu sebeple kültür, farklı disiplinlerde çok sayıda tanımla ele alınan bir kavramdır. Türk Dil Kurumu'nun Büyük Türkçe Sözlüğü'nde kültür; "tarihsel ve toplumsal gelişim süreci içinde yaratılan tüm maddi ve manevi değerler ile bunların üretilmesi, gelecek kuşaklara aktarılması ve insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğini gösteren araçların bütünü" olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2025). Güngör'e (1989) göre kültür, bir toplumda insanların karşılaştıkları çeşitli sorunlara buldukları çözüm yollarından oluşur. Bu çözüm yollarının bazıları zamanla kalıcılık kazanarak toplumun geneline yayılır ve o toplumun kültürünü oluşturur. Kültür, sadece maddi araç ve yöntemlerden değil, esas olarak bu araçların arkasında yer alan manevi unsurlar– inançlar, normlar ve değer sistemleri– ile tanımlanır. Farklı toplumları kültürel olarak ayıran esas unsur, kullandıkları araçlardan çok bu araçların arkasındaki zihniyet ve manevi değerler bütünüdür. Williams (1976) ve Onur, (2014) ise kültürü;

- Genel bir entelektüel, manevi ve estetik gelişim süreci,
- Bir insanın, dönemin ya da grubun özel bir yaşam tarzı,
- Entelektüel ve özellikle sanatsal etkinliğe ilişkin çalışmalar ve pratikler olarak tanımlamaktadır.

Kültür, farklı yerel kültürlerin birbirine bağlanmasıyla oluşur ve bu yerel kültürler zamanla toplum içinde alt kültürlere dönüşebilir. Bu nedenle bireyler aynı anda birden fazla kültüre dahil olabilir (Hannerz, 1990: 28). Öte yandan kültür, yaratıcılığı teşvik eden bir anahtar olarak da görülmekte; inançlar, sanatsal üretim, gelenekler, davranışlar, sembolik değerler ve yaratıcı beceriler gibi unsurları da kapsamaktadır (Montalto vd., 2019: 5).

Miras ise, sözlük anlamıyla bir neslin kendisinden sonraki nesle bıraktığı şeyler olarak tanımlanırken; aynı zamanda, bir nesilden diğerine aktarılabilen, korunabilen ve tarihi ya da kültürel değeri bulunan varlıklar bütünü olarak da ifade edilmektedir. Bu çerçevede miras hem maddi hem de manevi yönleriyle geçmişin izlerini taşıyan, gelecek kuşaklara aktarılarak toplumların ortak hafızasını oluşturan önemli bir değerdir. Miras aynı zamanda, geçmişten gelen miras, bugün yaşanılan miras ve gelecek nesillere aktarılan miras olarak tanımlanabilmektedir (Rasoolimanesh vd., 2021: 2). Miras kavramı, yalnızca kültürel çevreyi değil, aynı zamanda doğal çevreyi de kapsayan kapsamlı bir olgudur. Bu bağlamda, tarihi mekânlar, sit alanları, biyolojik çeşitlilik birikimleri ile birlikte geçmişten günümüze aktarılan kültürel gelenekler, bilgi birikimi ve toplumsal deneyimler mirasın kapsamı içerisinde değerlendirilmektedir. Geçmişin değerlerini bugüne taşıyan miras, aynı zamanda geleneğin sürekliliğini sağlayan ve kültürü kuşaklar arasında aktaran temel bir unsur olarak kabul edilmektedir (Nuryanti, 1996: 249). Kültürle bağlantılı olarak miras, geçmişten devralınan, bugün kullanılan ve değer verilen unsurlardır. Daha basit bir ifadeyle, tarih geçmişte kalmıştır; miras ise geçmişin günümüzde turizm, eğitim, toplumsal kalkınma ve bilimsel keşif gibi amaçlarla kullanılmasını ifade eder. Miras, geniş anlamda doğal ve kültürel mirası kapsar. Doğal miras ise; kanyonlar, yağmur ormanları, göller, nehirler, buzullar, dağlar, çöller ve kıyı şeritleri gibi doğada kendiliğinden oluşmuş varlıkları içerir (Rodwell, 2008: 7).

Kültürel mirasın literatürdeki çerçevesi, 1972 yılında Paris'te imzalanan 'Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme' ile belirlenmiştir. Bu sözleşmede, kültürel ve doğal miras kavramları kapsamlı bir şekilde tanımlanmıştır (UNESCO, 1972).

Anıtlar: Arkeolojik kazılar sonucunda ortaya çıkarılan yapılar, anıtsal nitelikteki heykeltıraşlık ve resim sanatı örnekleri, mimari açıdan bütünlük taşıyan yapı grupları ile bu grupların birimleri veya alt bileşenleri ister ayrı konumlanmış ister bitişik yapılardan oluşsun tarih, sanat ve bilim perspektifinden değerlendirildiğinde üstün evrensel değerlere sahip kültürel varlıklar olarak kabul edilmektedir. Bu kapsamda, camiler, kiliseler, şatolar ve mimari özgünlüğe sahip konut yapıları gibi binalar ya da bu binaların kalıntıları da kültürel mirasın temel unsurları arasında yer almaktadır.

Beldeler: İnsan eliyle ya da insan-doğa etkileşimi sonucu ortaya çıkan yapılar; tarihsel, estetik, etnolojik ve antropolojik açılardan değerlendirildiğinde, arkeolojik alanlar, yazıtlar, mağara yerleşimleri ve bunların birleşimleri gibi unsurlar, tarih, sanat ve bilim perspektifinden üstün evrensel değerlere sahip varlıklar olarak kabul edilmektedir. Bu unsurlar, kültürel mirasın farklı bileşenleri olarak tanımlanmıştır.

Tarihi olayların meydana geldiği yerler: Mitolojik anlatıların, dini ritüellerin ya da tarihi ve siyasi olayların vuku bulduğu mekânlar,

Binalar ya da bina kalıntıları: Camiler, kiliseler, şatolar, özelliği olan evler,

Arkeolojik sitler: Geçmiş uygarlıklara ait izleri barındıran tüm yapılar, mimari kalıntılar ve harabeler; tarihsel ve kültürel değerleri nedeniyle kültürel miras kapsamında değerlendirilen unsurlar olarak tanımlanmaktadır (Sönmez, 2008).

Gümüşçü (2018) ise "kültürel miras" veya "kültür mirası"nı kısaca, "daha önceki kuşaklar tarafından oluşturulmuş, ulusal ve evrensel öneme sahip olduğuna inanılan tüm maddi unsurlar ile soyut değerler" olarak ifade etmektedir. Kültürel miras, insanlığın tarih boyunca oluşturduğu, biriktirdiği, geliştirdiği ve sonraki kuşaklara aktardığı tüm bilgi, inanç, davranış biçimleri ile bu sürecin ürünü olan nesneler olarak da tanımlanabilir. Bu miras, topluma ortak bir geçmiş bilinci kazandırarak bireyler arasında dayanışma ve aidiyet duygusunu güçlendirir. Aynı zamanda, bir toplumun tarihsel ve kültürel zenginliğinin temelini oluşturur. Kültürel miras, geçmişten gelen deneyimlerin ve geleneklerin korunması yoluyla geleceğin sağlıklı bir şekilde inşa edilmesine katkı sağlar. Bu nedenle yalnızca taşıdığı tarihî ve estetik değerlerden dolayı değil, aynı zamanda öğrenme, gelişme ve yaratıcılığı teşvik etme potansiyeli nedeniyle de korunmalı ve yaşatılmalıdır. Kültürel miras, insanlara geçmişlerine dair duygusal bir bağ kurma imkânı sunduğu gibi, dünyaya ve yaşama tarihsel bir derinlik kazandırarak, geçmişten öğrenmenin önemini ortaya koymaktadır (Gümüşçü, 2018). Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın (2009) yapmış olduğu tanıma göre ise kültürel miras; "geçmişten miras alınan ve farklı nedenlerle geleceğe miras bırakılmak istenen, fiziksel olarak var olan ve insanlar tarafından yapılmış her türlü eserler ile bir topluma ait değerler bütünüdür.

Kültürel miras, bir toplumun geçmişten günümüze taşıdığı maddi ve manevi değerlerin bütünüdür ve toplumsal kimliğin, tarihsel hafızanın ve kültürel sürekliliğin korunmasında önemli bir rol üstlenmektedir. İnsanlara aidiyet duygusu kazandırarak toplumsal dayanışmayı güçlendirir; eğitim, bilim ve sanat alanlarında ilham kaynağı olmaktadır. Aynı zamanda sürdürülebilir turizm ve yerel kalkınma açısından da ekonomik katkılar sağlamaktadır. Kültürel mirasın korunması, sadece geçmişe duyulan saygının ifadesi değil, aynı zamanda geleceğe yönelik bilinçli bir yatırım olarak da değerlendirilmelidir. Bu nedenle kültürel miras hem bireysel hem de toplumsal düzeyde sahip çıkılması gereken ortak bir değer niteliğindedir. Kültürel miras, ulusal ve uluslararası ortak bellekte yer edinebilme kapasitesi, toplumlar tarafından benimsenmesi, kuşaklar arası aktarılabilirliği ve kültürler arası etkileşimi mümkün kılması açısından önemli bir işlev üstlenmektedir (Yılmaz, 2020). Ziyaretçiler, bölge sakinleri, girişimciler ve yerel yönetim yetkilileri, her bölgenin kendine özgü kültürel, tarihi ve doğal mirasını, bölgenin yeniden keşfedilmesi ve korunmasında önemli bir unsur olarak kabul etmektedir (Katelieva vd., 2020: 674). Bayır ve Köse (2019: 19-32), kültürel mirasın korunmasına yönelik gerekçeler, çeşitli tematik başlıklar altında kategorize edilmektedir. Bu bağlamda, kültürel mirasın geçmişi yansıtma işlevi, taşıdığı ekonomik değer aracılığıyla ülke kalkınmasına katkı sağlaması, geçmişten günümüze uzanan kültürel birikimi temsil etmesi ve bu birikimin gelecek kuşaklara aktarılmasını mümkün kılması temel nedenler arasında yer almaktadır. Ayrıca, kültürel mirasın ulusal kimliğe ait olması, kültürel değerlerin öğrenilmesine aracılık etmesi ve bir emanet olarak görülmesi de korunmasını gerekli kılan önemli unsurlar olarak değerlendirilmektedir (Yaralı ve Özçelik Baloğlu, 2023).

Kültürel miras türleri

Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO), son yirmi yılda kültürel miras kavramının gelişimine önemli katkılarda bulunmuştur. Başlangıçta kültürel mirası yalnızca maddi unsurlar (örneğin anıtlar, yapılar, araçlar) ile sınırlı olarak tanımlayan UNESCO, zamanla bu

kavrama maddi olmayan yönleri de (uygulamalar, temsiller, ifadeler, bilgi ve beceriler) dâhil etmiştir. 2003 yılında kabul edilen Somut Olmayan Kültürel Miras Sözleşmesi, bu gelişimi resmileştirmiş ve somut olmayan miras unsurlarının korunmasının önemini özellikle vurgulamıştır (Ounanian vd., 2021). İnsanların yaşam biçimlerini, geleneklerini ve göreneklerini içermesi nedeniyle, kültürel miras insanlık tarihi kadar eski bir olgu olup, somut ve somut olmayan kültürel miras olmak üzere iki temel kategoride incelenmektedir (Saruhan, 2012: 26).

Somut kültürel miras, günümüzde uluslararası kuruluşlar ve sözleşmeler tarafından koruma altına alınan tarihi alanlar ve anıtları kapsamaktadır. Bu kavramı ilk kez tanımlayan UNESCO'ya göre miras, "geçmişten bize kalan, bugün yaşadıklarımız ve gelecek nesillere aktardıklarımızdır". Kültürel miras, bütüncül bir anlayışla taşınır ve taşınmaz kültürel varlıklarını kapsamaktadır (Yılmaz, 2020). İnsanlığın tarih boyunca ürettiği ve fiziksel olarak varlığını sürdüren maddî kültürel değerlerdir. Bunlar, elle tutulabilir, gözle görülebilir ve genellikle korunması gereken kültürel varlıklardır. Tarihi yapılar, arkeolojik alanlar, sanat eserleri, geleneksel mimari örnekler ve taşınabilir eserler somut kültürel mirasa örnek verilebilir. Somut kültürel miras, geçmiş uygarlıkların izlerini taşıdığı için korunması, belgelenmesi ve gelecek nesillere aktarılması büyük önem taşır.

Somut olmayan kültürel miras ise, Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO)'ne göre "toplulukların, grupların ve kimi durumlarda bireylerin, kültürel miraslarının bir parçası olarak tanımladıkları uygulamalar, temsiller, anlatımlar, bilgiler, beceriler ve bunlara ilişkin araçlar, gereçler ve kültürel mekanlar anlamına gelir". Somut olmayan kültürel miras, bir topluluğun kültürel kimliğini yansıtan, sözlü, uygulamalı ve geleneksel yollarla kuşaktan kuşağa aktarılan maddesel olmayan değerlerdir. Fiziksel bir varlığı yoktur; yaşanarak, öğrenilerek ve kuşaktan kuşağa aktarılarak, toplulukların çevreleri, doğa ve tarih ile olan etkileşimlerine bağlı olarak sürekli biçimde yeniden inşa edilmektedir. Bu süreç, toplumsal kimlik ve süreklilik duygusunun oluşmasını sağlamakta; aynı zamanda kültürel çeşitliliğin korunmasına ve insan yaratıcılığına duyulan saygının pekişmesine önemli katkılar sunmaktadır (Unesco World Heritage Information Kit, 2008). Somut olmayan kültürel miras, geçmişten günümüze aktarılan gelenekler, müzik, dans, dil, din, mutfak kültürü, yemek pişirme teknikleri ve festivaller gibi unsurlardan oluşurken; somut kültürel miras ise anıtlar, tarihi yapılar, çiftlikler, belirli yemekler, müzik aletleri, konutlar, müzeler, kültürel dokuyu yansıtan eşyalar, el sanatları ürünleri ve arkeolojik kalıntılar gibi fiziksel varlıkları kapsamaktadır. Hem somut hem de somut olmayan bu kültürel değerler, kültür ve miras turizminin temel çekim unsurları olarak kabul edilmektedir (Okuyucu, 2011: 37). Edson (2004) tarafından ifade edildiği üzere, somut olmayan kültürel miras, belirli bir kültürde doğmuş ve geleneğe dayanan geleneksel, popüler veya folklorik kültüre ait tüm unsurları kapsamaktadır. Bu unsurlar, sözlü aktarım ve çeşitli ifadeler yoluyla nesilden nesile geçmekte olup, ortak yaratıcılık süreci içinde zamanla değişim göstermektedir. Somut olmayan kültürel miras; sözlü gelenekler, görenekler, dil, müzik, dans, ritüeller, geleneksel tıp uygulamaları ile kültürün maddi unsurlarıyla ilişkili özel yetenekleri içermektedir (Edson, 2004). Somut olmayan kültürel miras, toplulukların kimliğini ve aidiyet duygusunu güçlendirir. Bu nedenle yaşatılması, belgelenmesi ve gelecek kuşaklara aktarılması büyük önem taşır.

Kültürel miras ve turizm ilişkisi

Kültürel miras, bir toplumun tarihsel süreçte oluşturduğu ve kuşaktan kuşağa aktardığı değerlerin bütünüdür. Bu miras; somut (tarihi yapılar, anıtlar, arkeolojik alanlar) ve somut olmayan (geleneksel müzik, dans, el sanatları, ritüeller) olmak üzere iki temel kategoriye ayrılır. Kültürel miras, bir milletin kimliğini, tarihini ve yaşam tarzını yansıtırken; turizm bu değerlerin yerli ve yabancı ziyaretçilerle buluşmasını sağlayan etkili bir araçtır. Kültür, dinamik bir sistem olarak kabul edilmekte ve birçok turist, toplumların kültürel yapılarını tanıma, keşfetme ve bu yolla kendini anlama arzusu ile seyahat etmektedir. Bu anlamda kültürel miras, yalnızca turistik destinasyonlara çekicilik kazandırmakla kalmayıp aynı zamanda kültürel ve doğal öneme sahip alanlara yönelim isteğini de tetiklemektedir. Bu eğilim, Antik Yunan döneminden itibaren var olmuş ve özellikle Helenistik dönemde dünyanın Yedi Harikası'na olan ilgiyle belirginleşmiştir (Lindberg, 1999).

Kültürel miras yönetimi kavramı, turizm disiplini içerisinde 1990'lı yılların sonlarında önem kazanmaya başlamıştır. Ziyaretçilerin deneyimlerini zenginleştirmek, beklentilerini karşılamak ve aynı zamanda

mirası korumak amacıyla geliştirilen bu anlayış, özellikle kültür turizmi alanında çalışan uzmanlar için yeni ve önemli bir yaklaşımı temsil etmektedir (Ho ve McKercher, 2004). Etkili bir kültürel miras yönetimi sayesinde ülkeler hem ziyaretçi memnuniyetini artırabilir hem de uzun vadeli turizm hedeflerine ulaşabilir.

Turizm ve kültürel miras arasındaki karşılıklı etkileşim pek çok araştırmacı tarafından vurgulanmaktadır (Brooks, 2001; Boyne vd., 2003; Henderson, 2009; Gravari-Barbas, 2018; Lak vd., 2020; Ferreira da Silva vd., 2022). Gravari-Barbas (2018), bu ilişkiyi bir "döngü" olarak tanımlamış ve turizmi, "miras üreten bir makine" şeklinde nitelendirmiştir. Bu yaklaşım, kültürel mirasın turizmi beslediğini; turizmin de mirası yeniden şekillendirdiğini ortaya koymaktadır. Brooks (2001) ise turizmin miras alanlarına değer kattığını ve koruma süreçlerine destek sağladığını belirtmiştir. Ancak, bu ilişkinin yalnızca olumlu etkiler barındırmadığı da bilinmektedir. Mısır bilimci R. Stadelman'ın da ifade ettiği gibi, "Turizm kültürel miras için bir yıkımdır; fakat turizm olmadan halkın mirasa ilgisi ve bu mirası korumak için maddi kaynak da olmayacaktır" (Endresen, 1999). Bu nedenle kültürel miras ve turizm ilişkisinin dikkatli, planlı ve sürdürülebilir bir anlayışla yönetilmesi büyük önem taşımaktadır (Özdoğan, 2014).

Kültürel unsurların turistik değer olarak pazarlanması, yalnızca ekonomik katkı sağlamakla kalmaz; aynı zamanda destinasyonların yeniden yapılandırılmasına, kırsal alanların canlandırılmasına ve bölgesel estetik gelişime olanak tanır (Özdoğan, 2014). Bu durum, destinasyonların rekabet gücünü artıran stratejik bir araç olarak da değerlendirilebilir. Ayrıca, kültürel mirasa dayalı turizm hareketleri yalnızca ekonomik değil, eğitimsel bir işleve de sahiptir. Turizm; kültürel miras aracılığıyla toplumların ve hükümetlerin bilinç düzeyini artırabilir, ulusal kimlik oluşumuna katkıda bulunabilir ve olumlu bir imaj yaratılmasına yardımcı olabilir (Li, Wu ve Cai, 2008). Özellikle sanatsal ve kültürel etkinlikler, yerel değerlerin korunmasını, kültürel sürdürülebilirliğin sağlanmasını ve bölgesel kalkınmanın desteklenmesini mümkün kılmaktadır. Kültürel miras ve turizm arasındaki ilişki, karşılıklı beslenen, çok boyutlu ve dinamik bir yapıya sahiptir. Bu ilişkinin doğru yönetilmesi hem kültürel mirasın korunmasına hem de sürdürülebilir turizm politikalarının geliştirilmesine katkı sağlar. Yerel halkın yaşam kalitesinin artması, kültürel kimliğin güçlenmesi ve ekonomik kalkınma açısından bu denge büyük önem taşımaktadır (Uslu ve Kiper, 2006).

Alternatif turizm çeşitlerinden biri olan kültür turizmi, turistlerin geçmişteki insanların kültürel mirasına olan ilgilerinin artması ile tarihi ve miras yerlerinin, antik yerlerin, fuar, festival ve müzelerin ziyaret edilmesiyle gelişme göstermiştir (Emekli, 2006: 55; Öktem, 2020: 8). Kültür turizmi, bir turistik alanın mirası ve tarihi ile o yerdeki insanlar ve onların çağdaş yaşamlarına dayanır. Kültür turizmi çağdaş kültürü (bir yaşam biçimi) ve geçmiş kültürel ürünleri içerir ve dolayısıyla kültür turizmi "sanat turizmi" ve "miras turizmi"nin bir entegrasyonudur (Richards, 2001: 1226; Al-Ababneh, 2020: 40). Kültürel miras turizmi, geçmişin ve günümüzün hikayelerini ve insanlarını otantik bir şekilde temsil eden yerleri, eserleri ve faaliyetleri ziyaret etmeyi veya bunlarla etkileşim kurmayı içeren deneyimler sunmaktadır (Hargrove, 2017: 10).

Kültürel miras turizmi, bireylerin bir destinasyonun kültürel geçmişini, geleneklerini, yaşam biçimlerini ve tarihî mirasını deneyimleme amacıyla gerçekleştirdikleri seyahat türü olarak tanımlanmaktadır (Poria vd., 2003: 240; Timothy, 2011: 5). Bu turizm türü, hem somut (anıtlar, arkeolojik alanlar, tarihi yapılar vb.) hem de somut olmayan (ritüeller, gelenekler, sözlü anlatımlar, el sanatları vb.) kültürel unsurların turistik çekicilik olarak değerlendirilmesini içermektedir (Timothy ve Nyaupane, 2009: 4; Aslan, 2024). Kültürel miras turizmi, kültürel kaynakların korunarak tanıtılmasına katkı sağlamakla kalmayıp, aynı zamanda bu kaynakları ekonomik, sosyal ve eğitimsel açıdan değerlendirme potansiyeli taşımaktadır.

Günümüzde kültür, seyahat motivasyonlarının merkezinde yer almakta ve dünya genelindeki pek çok destinasyon, kültürel miras öğelerini turistik ürün olarak sunmaktadır (Timothy, 2011: 3). Bu bağlamda kültürel miras turizmi, kültür turizminin önemli bir alt başlığını oluşturmakta ve turizm endüstrisinin en hızlı büyüyen, en yaygınlaşan sektörlerinden biri hâline gelmektedir (Timothy ve Nyaupane, 2009: 4; Seyfi vd., 2019: 309; Aslan, 2024). Ziyaretçilerin otantik deneyim arayışları, yerel kimlikleri tanıma isteği ve geçmişle bağ kurma arzusu, bu turizm türüne olan ilgiyi her geçen gün artırmaktadır. Ayrıca

kültürel miras turizmi, yerel toplulukların ekonomik gelişimine katkıda bulunurken, aynı zamanda kültürel değerlerin korunarak gelecek kuşaklara aktarılmasına da olanak tanımaktadır.

Priene Antik Kenti

Kent, tarihi süreçler içerisinde fiziksel, sosyal ve kültürel unsurları bünyesinde barındıran ve süreklilik arz eden bir oluşum olarak tanımlanmaktadır (Yaldız vd., 2017). Bir kentin yerleşim alanı olarak seçilmesi ve burada yaşamın sürdürülebilirliği için doğal kaynaklara yakınlık ya da bu kaynaklara dayalı bir yapıya sahip olması önem taşımaktadır. Ayrıca, ticari faaliyetler için elverişli konumlar (limanlar, ticaret yolları vb.) ve/veya tarımsal refah sağlayan bölgeler, yerleşim tercihlerinde belirleyici unsurlar olarak öne çıkmaktadır. Bunun yanı sıra, askeri açıdan savunulması kolay mevkiler, ideolojik faktörler ve önemli dini olayların gerçekleştiği mekânlar da şehirlerin gelişim sürecinde etkili olan başlıca etmenler arasında yer almaktadır (Gates, 2017). Ege Denizi kıyılarındaki adalar bölgesinde antik dönemlerden itibaren yoğun yerleşimlerin görülmesinin temel nedeni, bu kıyıların nispeten korunaklı limanlara sahip olması ve ticari faaliyetler için elverişli koşullar sunmasıdır (Mansel, 1947).

Priene Antik kenti de İzmir il merkezine yaklaşık 130 kilometre uzaklıkta, Mycale (günümüzdeki Samsun) Dağları'nın eteklerinde konumlanmakta olup, Büyük Menderes Nehri'ne oldukça yakın ve Ege Denizi'ne komşu bir yerleşim özelliği taşımaktadır (Strutz, 2013; Gates, 2017). Coğrafi konumu itibarıyla hem deniz ticareti hem de kara ulaşımı açısından stratejik bir noktada yer alan kent, antik çağlarda önemli bir liman kenti işlevi görmüştür. Priene iki kez kurulmuş olmasına rağmen, ilk yerleşime dair hem kentsel doku hem de toplumsal yapıya ilişkin bilgiler günümüzde oldukça sınırlıdır (Yaldız, 2002). Kentin yüksek ve sarp bir kaya üzerine kurulmuş olması, askerî savunma açısından avantaj sağlamış ve yerleşimin korunmasına katkı sunmuştur (Türkiye Turizm Portalı, 2025).

İon Birliği'ne üye olan Priene'ye dair ilk bilgilere, antik kaynaklarda MÖ 7. yüzyıla tarihlenen metinlerde rastlanmaktadır. Ancak günümüzde görülen yerleşim planı ve mimari yapıların büyük çoğunluğu, kentin MÖ 4. yüzyılın ortalarında ünlü şehir plancısı Miletli Hippodamos tarafından geliştirilen ızgara plan esas alınarak yeniden inşa edilmesiyle oluşmuştur. Bu planlama sistemi, şehircilik tarihinde ilk sistemli kent planı örneklerinden biri olarak kabul edilmekte ve modern şehir planlamasına da ilham kaynağı olmaktadır. Priene, Antik Çağ'dan günümüze kadar en iyi korunmuş şehir planlama örneklerinden biri olarak anılmakta; bu yönüyle Anadolu'daki şehircilik tarihini anlamak açısından son derece önemli bir örnek teşkil etmektedir. Priene, tarihsel süreç içerisinde Helenistik, Roma ve Bizans dönemlerinde iskân görmüştür. Bizans döneminde piskoposluk merkezi haline gelen kent, Menderes Nehri'nin getirdiği alüvyonlarla denizden uzaklaşması nedeniyle zamanla liman özelliğini yitirerek önemini kaybetmiş ve nihayetinde MS 13. yüzyılda tamamen terk edilmiştir (Aydın İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2025).

Antik kentte yer alan başlıca yapılar arasında Athena Tapınağı, Demeter Tapınağı, Zeus Tapınağı, Mısır Tanrıları Tapınağı, agora, bouleuterion (meclis binası), yukarı ve aşağı gymnasionlar, Büyük İskender'e atfedilen ev, Bizans kilisesi, tiyatro, nekropol (mezarlık alanı) ve konut yerleşimleri bulunmaktadır. Athena Tapınağı, kentin en hâkim noktasında konumlandırılmış olup, önünde Tanrıça Athena'ya ithafen altın ve fildişinden yapılmış bir heykel yer almaktaydı. Tapınağın sunağı günümüzde yalnızca kısmen ayakta kalmıştır. Kentin en dikkat çekici yapılarından biri olan tiyatro, MÖ 350 yılında inşa edilmiş olup yaklaşık 5.000 kişilik oturma kapasitesine sahiptir. Tiyatro, sahne binası, orkestra alanı ve oturma sıralarıyla antik tiyatro mimarisinin önemli örneklerinden birini oluşturmaktadır. Bunlara ek olarak, Geç Klasik ve Helenistik dönemlere tarihlenen konut alanları, planlı sokak dokusu ve avlulu ev yapılarıyla antik konut mimarisinin en iyi korunmuş örneklerinden bazılarını barındırmaktadır. Bu yapılar, Priene'nin yalnızca kamusal değil, aynı zamanda özel yaşam alanlarının da dönemin kent mimarisi bağlamında nasıl kurgulandığını ortaya koymaktadır. Bu özellikleri sayesinde Priene, sıkça "Anadolu'nun Pompei'si" olarak nitelendirilmektedir (Turkish Museums, 2025).

Kentteki arkeolojik ve mimari değerlerin korunmuşluğu, onu yalnızca bilimsel açıdan değil, kültürel miras bağlamında da önemli kılmaktadır. Bu bağlamda Priene Arkeolojik Alanı, 2018 yılında UNESCO Dünya Mirası Geçici Listesi'ne dahil edilmiştir (Türkiye Kültür Portalı, 2025). Günümüzde Priene hem

akademik araştırmaların odağı hem de kültürel turizm açısından önemli bir destinasyon niteliği taşımaktadır.

Dijital platformlarda ziyaretçi yorumları

İnternet teknolojilerindeki gelişmeler, bireyler arasındaki bilgi alışverişinin geleneksel yüz yüze etkileşimlerden dijital ortamlara taşınmasını mümkün kılmıştır. Böylece, bireyler diledikleri zaman ve mekânda çevrimiçi platformlar üzerinden bilgi paylaşımında bulunabilmektedir (Akdoğan ve Akyol, 2016). Turizm ürünlerinin önceden değerlendirilmesi güç olan soyut niteliklere sahip olması, ziyaretçilerin seyahat planlarını oluştururken tüketici yorumlarına daha fazla önem vermelerine yol açmıştır (Mancı ve Tengilimoğlu, 2021).

Küreselleşme olgusu, ürünlerin, sermayenin, bilginin ve insan hareketliliğinin uluslararası düzeyde hız kazanmasına neden olmuş; bu süreç dünyayı adeta "küresel bir köy" haline getirmiştir. Özellikle dijital teknolojilerin gelişimiyle birlikte, bilgi akışı anlık ve sınırsız bir hâl almış; tüketici davranışları ve beklentileri de bu değişimden doğrudan etkilenmiştir. Web 2.0 teknolojilerinin yaygınlaşmasıyla birlikte internet kullanıcıları, yalnızca bilgi tüketicisi değil, aynı zamanda içerik üreticisi konumuna da gelmiş; sosyal medya ve dijital platformlar bireylerin bilgiye istedikleri zaman, istedikleri yerden ve istedikleri konuda erişebilmesini mümkün kılmıştır (Arkadaş ve Ayyıldız, 2020). Söz konusu çevrimiçi iletişim biçimi, 'elektronik ağızdan ağıza iletişim' (electronic word-of-mouth) olarak adlandırılmakta ve çevrimiçi platformların yaygınlaşmasıyla birlikte özel bir önem kazanmıştır. Bu platformlar, özellikle turizm sektöründe web üzerindeki en etkili bilgi kaynaklarından biri haline gelmiştir (Huete-Alcocer, 2017). Bu dijital dönüşüm, turizm sektörü üzerinde de önemli yapısal değişimler doğurmuştur (Şahin, vd., 2020). Turistler, bu platformlarda paylaşılan bilgilerin benzer deneyimlere sahip diğer turistler tarafından oluşturulduğunu düşündükleri için, burada sunulan içerikleri daha güvenilir bulmaktadır (Dinçer ve Alrawadieh, 2017). Bu nedenle, bireyler ziyaret edecekleri ve konaklayacakları yerler hakkında bilgi edinme sürecinde giderek daha fazla çevrimiçi yorumlara başvurmaktadır. Çevrimiçi yorumlar, pek çok kullanıcı tarafından güvenilir bir bilgi kaynağı olarak kabul edilmekte ve bireylerin karar verme süreçlerinde önemli bir rol oynamaktadır (Çuhsadar vd., 2018).

Turizm alanında internet ve sosyal medyanın kullanımı hem destinasyon tanıtımında hem de tüketici karar süreçlerinde belirleyici bir rol oynamaktadır. Turistin bir turizm ürününe ilişkin memnuniyetinin ve yaptığı yorumların tekrar ziyaret ve başkalarına tavsiye etme niyeti üzerinde etkili olduğu bilinmektedir (Cohen vd., 2014). Ziyaretçiler artık konaklama tesisleri, tur güzergâhları, restoranlar ve deneyimlerine ilişkin yorumlarını TripAdvisor, Google, Instagram ve YouTube gibi platformlarda paylaşmakta; bu paylaşımlar da diğer potansiyel turistler için güçlü bir referans kaynağı oluşturmaktadır (Göral, 2015). Bu durum, yalnızca olumlu deneyimlerin değil; aynı zamanda olumsuz yorumların da hızla yayılmasına ve destinasyon imajının şekillenmesinde önemli bir rol oynamasına neden olmaktadır (Arkadaş ve Ayyıldız, 2020). Ayrıca çevrimiçi yorumlar, blog yazıları, kullanıcı videoları ve değerlendirme sistemleri gibi dijital içerikler, tüketici davranışlarını doğrudan etkileyen unsurlar haline gelmiş ve satın alma kararlarında klasik pazarlama yöntemlerinin önüne geçmiştir (İnanır ve Ongun, 2019). Bu bağlamda dijital platformlar, yalnızca tanıtım değil, aynı zamanda algı yönetimi, itibar geliştirme ve destinasyon pazarlaması gibi stratejik süreçlerde de etkin şekilde kullanılmaktadır. Sonuç olarak, küreselleşme ile birlikte gelişen dijital teknolojiler, turizm sektöründe bilgiye erişimi kolaylaştırmış; deneyim temelli etkileşimi güçlendirerek destinasyonlar arası rekabeti daha da artırmıştır.

Online platformların turizm sektöründe giderek önemli bir yer edinmesi, çevrimiçi yorumları veri kaynağı olarak kullanan araştırmaların sayısında da artışa yol açmıştır (Mancı ve Tengilimoğlu, 2021). Buna karşın tarihi alanları araştırma konusu edinen çalışmalar oldukça kısıtlıdır (Kaya ve Aylan, 2020; Köroğlu vd., 2014; Özen, 2021; Topsakal, 2019). Çok sayıda ziyaretçi çeken Efes, Hierapolis, Troia, Kaymaklı Yeraltı Şehri ve Myra antik kentlerine ilişkin ziyaretçi yorumlarını inceleyen kapsamlı bir çalışmada, Köroğlu ve ark. (2014) içerik analizi yöntemiyle olumlu ve olumsuz temalar belirlemişlerdir. Köroğlu vd. (2014), elde ettikleri bulgular doğrultusunda, her bir tarihi alan için ayrı ayrı çalışmalar yapılmasının gerekliliğini vurgulamış; ayrıca, zamanla değişen koşullar nedeniyle bu tür araştırmaların periyodik olarak tekrarlanmasının önemine işaret etmiştir. Dülgaroğlu ve Atay (2019), Troya Ören

Yeri'nin destinasyon kişiliğini belirlemek amacıyla TripAdvisor platformunda yer alan ziyaretçi yorumlarını içerik analizine tabi tutmuş ve çalışmaları sonucunda, destinasyon kişiliğinin samimiyet, heyecan, yetkinlik ve sertlik boyutlarından oluştuğunu ortaya koymuştur. Stoleriu ve arkadaşları (2019), Dünya Miras Listesi'nde yer alan Tuna Deltası'na ilişkin TripAdvisor platformunda yer alan ziyaretçi yorumlarını analiz ettikleri çalışmalarında, ziyaretçi deneyimlerinin genel olarak olumlu olduğunu ve bu olumlu deneyimlerin özellikle doğa ve yaban hayatıyla kurulan yakın temas üzerine yoğunlaştığını ortaya koymuşlardır. Bu çalışmada da Priene Antik kentini ziyaret eden ziyaretçilerin yaptıkları yorumlar ele alınıp, analiz edilecektir.

Yöntem

Bu çalışma, Priene Antik Kenti'ne yönelik ziyaretçi deneyimlerini anlamaya yönelik nitel bir araştırma olarak tasarlanmıştır. Çalışmada nitel içerik analizi yöntemi kullanılmış olup, ziyaretçilerin deneyimlerine dair aktardıkları anlatıları yorumlamada tematik analiz yaklaşımından yararlanılmıştır. Bu sayede ziyaretçilerin Priene Antik Kenti'ne ilişkin algıları, beklentileri ve önerileri bütüncül bir bakış açısı ile değerlendirilmeye çalışılmıştır. Araştırmanın verileri, TripAdvisor platformunda 2025 Ocak ayına kadar Priene Antik Kenti'ne ilişkin paylaşılan 432 ziyaretçi yorumundan elde edilmiştir. Veriler kamusal erişime açık bir dijital ortamdan toplandığından dolayı etik kurul iznine gerek duyulmamış, katılımcı mahremiyeti korunmak adına yorumlar "Y1-Y432" şeklinde kodlanmıştır. Veriler sistematik olarak taranarak indirilmiş ve Maxqda programına aktarılmıştır. Toplanan veriler, nitel içerik analizi çerçevesinde Maxqda 24 programı kullanılarak analiz edilmiştir.

Öncelikle yorumlar detaylı şekilde okunarak ön kodlar belirlenmiş, ardından bu kodlar anlam bütünlüğü sağlayacak şekilde temalar altında gruplandırılmıştır. Veriler üç ana tema (olumlu yargı içeren ifadeler, olumsuz yargı içeren ifadeler ve yargı içermeyen ifadeler) altında toplanmış ve temalar altında kod-alt kod hiyerarşileri oluşturulmuştur. Kodlama süreci araştırmacı tarafından yürütülmüş ve güvenilirliği sağlamak amacıyla belirli aralıklarla tekrar kodlamalar yapılarak tutarlılık kontrol edilmiştir.

Olumlu yargı içeren ifadeler temasında kalıntılar, manzara ve doğa, görülmeye değer, etkileyici, sakin, uygun fiyatlı, keşfetme kolaylığı ve köylerin turistik değeri gibi alt kodlar öne çıkmıştır. Olumsuz yargı içeren ifadeler temasında bakımsızlık, kalıntıların yetersizliği, ulaşım sorunları, bilgilendirme eksikliği, Efes ile kıyaslama, tesis eksikliği, tanıtım yetersizliği, giriş ücretleri ve sakinlik alt kodları belirlenmiştir. Yargı içermeyen ifadeler temasında ise bilgi (konum, alan, tarihi bilgi, ulaşım, giriş ücreti vb.) ve öneriler (su ve yiyecek taşıma, rahat ayakkabı giyme, rehberli gezi, hava sıcaklığına dikkat etme vb.) kategorileri altında veriler sınıflandırılmıştır.

Analiz sürecinde elde edilen bulgular kod bulutu ve kod haritası kullanılarak görselleştirilmiş, kodlar arasındaki ilişkiler belirlenmiş ve hangi kodların sıklıkla birlikte kullanıldığı ortaya konulmuştur. Bu sayede ziyaretçilerin Priene Antik Kenti deneyimlerini şekillendiren temel faktörlerin derinlemesine anlaşılması hedeflenmiştir.

Bulgular

Araştırma, araştırma problemine açıklık getirmesi incelenen yorumlardan elde edilen bulgular bu başlık altında sunulmuştur. Çalışmaya toplamda 432 yorum dahil olmuştur. Yorumlar Y1-Y432 olarak kodlanmıştır.

Çalışma Şekil 1'de görüldüğü üzere 3 tema altında toplanmıştır. Bunlar; olumlu yargı içeren ifadeler, olumsuz yargı içeren ifadeler ve yargı içermeyen ifadelerdir.

Şekil 1: Temalar gösterimi

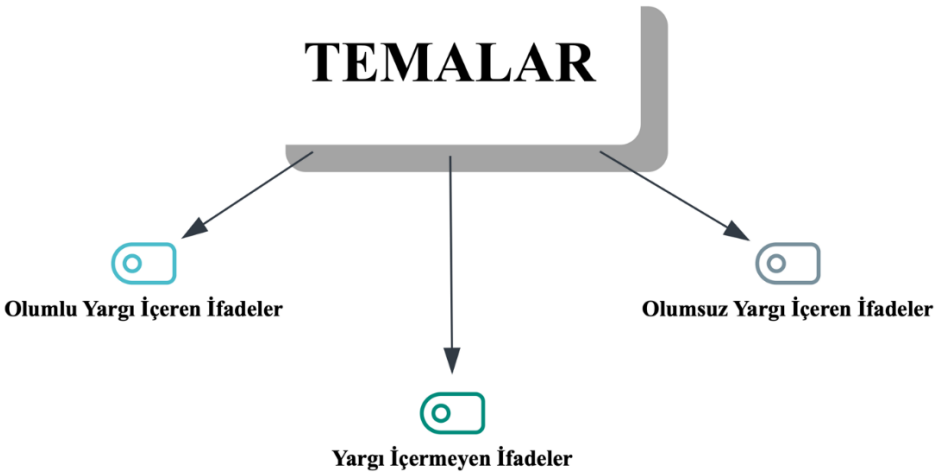

Olumlu yargı içeren ifadeler teması

Araştırma kapsamında ele alınan temalardan biri olan "Olumlu Yargı İçeren İfadeler" temasına ait 8 kod oluşturulmuştur. Bunlar; kalıntılar, manzara ve doğa, görülmeye değer, etkileyici, sakin, uygun fiyatlı, keşfetme kolaylığı, köylerin turistik değeridir.

Şekil 2: Olumlu yargı içeren ifadeler temasına ait hiyerarşik kod-alt kod gösterimi

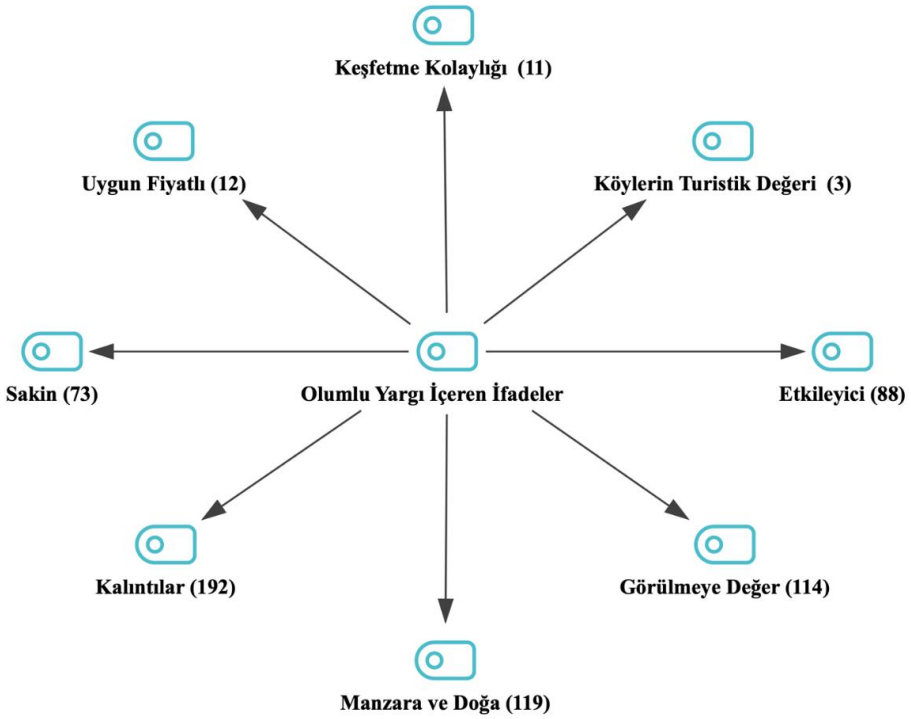

Olumlu Yargı İçeren İfadeler temasında kullanıcılar kalıntılar ile ilgili yoğun olarak görüş bildirmişlerdir. Yorumlarda kalıntıların ilgi çekici ve iyi durumda olduğunu dile getirmişlerdir. Konuyla ilgili Y38 ve Y145 kodlu yorumlar şunlardan bahsetmiştir:

> "Burası pek bilinen bir antik kent değil aslında ama özellikle tiyatro bölümündeki protokol koltukları ve mısır tanrılarına adanmış kutsama alanları görülmeye değer." (Y38)

> "Extremely interesting ruins in a very nice location. We visited this place after Ephesus and it was very pleasant walk considering all the trees and uncrowded grounds." (Y145)

"Çok güzel bir konumda bulunan son derece ilgi çekici kalıntılar. Efes'i ziyaret ettikten sonra buraya geldik ve alandaki ağaçlar ile kalabalık olmaması sayesinde oldukça keyifli bir yürüyüş deneyimi yaşadık." (Y145 Çeviri)

Olumlu Yargı İçeren İfadeler temasında kullanıcılar manzara ve doğa ile ilgili yoğun olarak görüş bildirmişlerdir. Yorumlarda antik kentin doğa içerisinde bulunduğu ve geniş bir manzaraya sahip olduğunu dile getirmişlerdir. Konuyla ilgili Y82 ve Y398 kodlu yorumlar şunlardan bahsetmiştir:

"Visit this place with a tour guide. It has amazing view and when you realize that all of the country was sea. It has great history about the cities around. It is great to visit it." (Y82)
"Bu yeri bir tur rehberi ile ziyaret etmenizi öneririm. Manzarası gerçekten muhteşemdir ve tüm bölgenin bir zamanlar deniz olduğunu fark ettiğinizde daha da etkileyici hale geliyor. Çevredeki şehirlerle ilgili oldukça zengin bir tarihe sahiptir. Ziyaret etmek için harika bir yerdir." (Y82 Çeviri)

"Priene is somewhat remote, and there's not much around it. But it is so quiet compared to Ephesus, and the ruins are older yet somewhat more intact. It nestles up against the national nature park. You can hear the birds and feel the wind and pretend the ghosts of Romans are walking amoung you. Enchanting." (Y398)
"Priene biraz uzak bir konumdadır ve çevresinde çok fazla şey bulunmaz. Ancak Efes'e kıyasla çok daha sakin bir yerdir ve kalıntıları daha eski olmasına rağmen bazı yönlerden daha iyi korunmuştur. Milli doğa parkının hemen yanında yer alır. Kuşların sesini duyabilir, rüzgârı hissedebilir ve Romalıların hayaletlerinin etrafta dolaştığını hayal edebilirsiniz. Büyüleyici bir atmosfere sahiptir." (Y398 Çeviri)

Olumlu Yargı İçeren İfadeler temasında kullanıcılar görülmeye değer ile ilgili yoğun olarak görüş bildirmişlerdir. Yorumlarda tarihe ilgi ziyaretçilerin antik kentin önemi nedeniyle görülmesi gerektiğini dile getirmişlerdir. Konuyla ilgili Y66 ve Y283 kodlu yorumlar şunlardan bahsetmiştir:

"Unlike the roman city ruins that I saw of City of Ephesus, Hierapolis , Priene is a beautiful Greek city. It is quite well preserved. The highlight of the city is the theatre and the temple. It pillars stands our against the tall mountain cliff in the back drop. It does not draw as many tourists therefore it is very quite and peaceful. I would recommend anyone interested in history to visit this place. It is quite unique" (Y66)
"Efes ve Hierapolis'te gördüğüm Roma şehir kalıntılarından farklı olarak Priene güzel bir Yunan kentidir. Oldukça iyi korunmuştur. Şehrin en dikkat çekici yapıları tiyatro ve tapınaktır. Sütunları arka plandaki yüksek dağ kayalıklarının önünde oldukça etkileyici görünür. Çok fazla turist çekmediği için oldukça sessiz ve huzurludur. Tarihe ilgi duyan herkese burayı ziyaret etmelerini öneririm. Gerçekten benzersiz bir yerdir." (Y66 Çeviri)

"Mutlaka gezilip gorulmesi gereken tarihi bir sehir.. farkli din tapinaklarini bunyesinde bulundurmaktadir.tarihi kalintilarin durumu iyi sayilir.giris 5 tl dir.gezilecek alan buyuk ayakkabi ile daha rahat gezilir." (Y283)

Olumsuz yargı içeren ifadeler teması

Araştırma kapsamında ele alınan temalardan biri olan "Olumsuz Yargı İçeren İfadeler" temasına ait 9 kod oluşturulmuştur. Bunlar; bakımsız, kalıntıların yetersiz olması, ulaşım, bilgilendirme eksikliği, Efes antik kentiyle kıyaslama, tesis eksikliği, yetersiz tanıtım, giriş ücretleri, sakindir.

Şekil 3: Olumsuz yargı içeren ifadeler temasına ait hiyerarşik kod-alt kod gösterimi

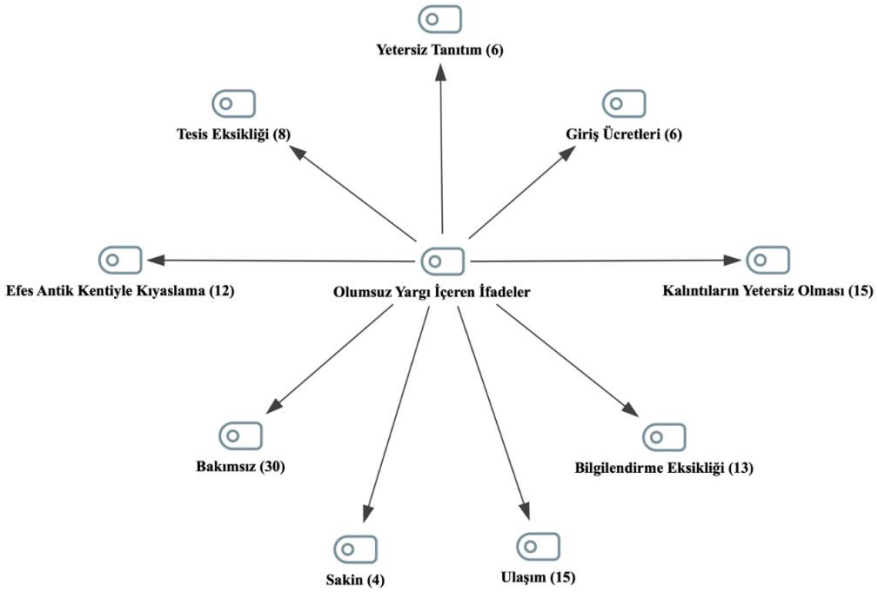

Olumsuz Yargı İçeren İfadeler temasında kullanıcılar bakımsız ile ilgili yoğun olarak görüş bildirmişlerdir. Yorumlarda gerekli yatırımların yapılmadığını bu nedenle de kalıntıların bakımsız olduğunu dile getirmişlerdir. Konuyla ilgili Y40 ve Y69 kodlu yorumlar şunlardan bahsetmiştir:

> "İlk kez gittik, inanılmaz güzellikte bir yer, gerçekten görülmeli, ne olur vakit ayırın gidin, buraya Efes'e yapılan yatırımlar yapılsa aynı güzellikte olur. Baştaki yokuş abartılıyor, yokuş ve merdiven dahil 7 dk falan sürüyor, her yer çam ağacı ve çok iy rüzgar alıyor, yukarıya Athena tapınağına çıkınca manzara da muhteşem..." (Y40)

> "Yolu oralardan geçenlerin kesinlikle görmesi gereken bir yer. Bir Efes kadar değer görmesi gerekli olduğunu düşünüyorum. Bakımsızlığı ve kimsesizliğine üzüldüm. Tiyatrosu gördüğüm en güzel tiyatro idi athena tapınağı ve kilisesi etkileyici güzellikte..." (Y69)

Olumsuz Yargı İçeren İfadeler temasında kullanıcılar kalıntıların yetersiz olması ile ilgili yoğun olarak görüş bildirmişlerdir. Yorumlarda alandaki kalıntıların antik bir gezi için yeterli olmadığını dile getirmişlerdir. Konuyla ilgili Y32 ve Y146 kodlu yorumlar şunlardan bahsetmiştir:

> "Söke den Milasa giderken yol üzerinde biraz tepede konuşlanmış çok güzel bir antik kent. Tiyatrosu , meclis salonu , kilisesi ve sütunlarla kaplanmış çok güzel bir yer .Ancak galiba ödenek olmadığı için tamamlanmayı bekliyor. Arkeolog eşim ve arkeolog arkadaşlarımla beraber ziyaret ettiğimiz bu yerde büyülendik. Keşke ödenek olup da tamamlanabilse. Biraz yükseklik olduğu için sıcak havada sıkıntılı oluyor.Bu nedenle girişte muhakkak yanınıza su alın . Çok keyifliydi...." (Y32)

> "The ruins itself are not as spectecular as some other sites, but the location on the hill overlooking the large plain is very nice. Also the site is totally covered by trees making it a very comfortable (shady) site to visit even on hot days." (Y146)
> *"Kalıntıların kendisi bazı diğer arkeolojik alanlar kadar görkemli olmasa da geniş ovaya bakan tepe üzerindeki konumu oldukça güzeldir. Ayrıca alanın büyük bölümü ağaçlarla kaplıdır; bu da sıcak günlerde bile ziyaret için oldukça konforlu ve gölgeli bir ortam sağlar." (Y146 Çeviri)*

Olumsuz Yargı İçeren İfadeler temasında kullanıcılar ulaşım ile ilgili yoğun olarak görüş bildirmişlerdir. Yorumlarda antik kente ulaşımın dik yamaç ve ulaşım araçları açısından zorlu olduğunu dile getirmişlerdir. Konuyla ilgili Y41 ve Y350 kodlu yorumlar şunlardan bahsetmiştir:

"There is a steep path to get to the site but it is thoroughly worth the effort. There is so much to see you could spend a morning here. However you need to take water as there was nothing available and while there was some shade it was limited. The amount of ruins at the site is amazing and some are still maintained such as the theatre." (Y41)
"Alana ulaşmak için dik bir patikadan yürümek gerekiyor ancak bu çabaya kesinlikle değiyor. Görülecek çok şey var ve burada rahatlıkla bir sabah geçirebilirsiniz. Ancak yanınıza mutlaka su almanız gerekir çünkü orada satılan bir şey yoktu. Bir miktar gölge olsa da sınırlıydı. Alandaki kalıntıların miktarı oldukça etkileyici ve bazıları, örneğin tiyatro, hâlâ bakımlı durumdadır." (Y41 Çeviri)

"The thing that I most like about this was that most of the it was not renovated. They renovated 5 columns, but the rest laid in huge pieces around the site. It was very unique in this manner. There was almost no one there. Because of the difficulty of transportation we did this as part of the PMD tour and this was my favorite of the three." (Y350)
"Arkeolojik alanlara kesinlikle hayranlık duyan biriyim ve Türkiye'nin güneybatı kıyıları bu konuda gerçekten eşsizdir. Bu Priene'ye ilk ziyaretimdi; daha önce Efes, Knidos, Labranda, Apollon Tapınağı ve Euromos'u ziyaret etmiştim. Her birinin kendine özgü bir çekiciliği vardır. Priene'de ise alandaki ağaçlar, üzerinde yükselen dağ ve Büyük Menderes ovasına bakan manzaralar birleşerek burayı özel kılıyor. Çoğu yapı kalıntı halinde olduğu için biraz hayal gücü kullanmanız gerekiyor ancak bu zor değil. Roma etkisinin güçlü olduğu Efes'in aksine Priene daha çok Helenistik özellikler taşır ve Efes'ten sonra ziyaret edildiğinde iyi bir karşılaştırma sunar." (Y350 Çeviri)

Yargı içermeyen ifadeler teması
Araştırma kapsamında ele alınan temalardan biri olan "Yargı İçermeyen İfadeler" temasına ait 2 kategori oluşturulmuştur. Bunlar; bilgi ve öneridir.

Şekil 4: Yargı içermeyen ifadeler temasına ait hiyerarşik kod-alt kod gösterimi

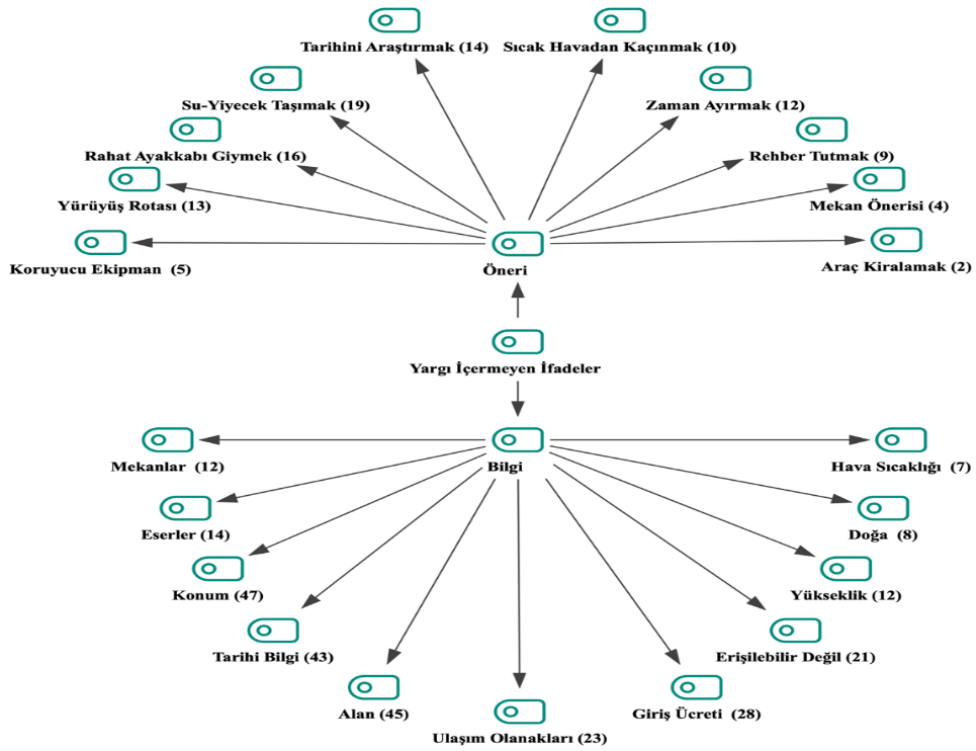

Bilgi teması

Bilgi kategorisi altında 11 kod oluşturulmuştur. Bunlar; konum, alan, tarihi bilgi, giriş ücreti, ulaşım olanakları, erişilebilir değil, eserler, yükseklik, doğa, mekanlar ve hava sıcaklığıdır.

Bilgi kategorisinde kullanıcılar konum ile ilgili yoğun olarak görüş bildirmişlerdir. Yorumlarda antik kentin merkez illere olan uzaklığı dile getirmişlerdir. Konuyla ilgili Y15 ve Y373 kodlu yorumlar şunlardan bahsetmiştir:

> "Kuşadasından 1 saatlik mesafede. Oldukça güzel bir konumda, sutünları ve şehri ile kocaman bir kent. Tam yamaçta olduğundan havası rüzgarı çok güzel geliyor. Tiyatrosu da var bir kentte olan tüm alanları da mevcut, ağaçlar ve yeşillikler içinde büyülü bir antik şehir. Eğer yolunuz Kuşadası tarafına düşerse mutlaka uğramanızı öneririm. Sutünlar önündeki fotoğraflar müthiş çıktı. Bir de çıkışta kadınların işlettiği küçük bir cafe bulduk. Müzeden inince köy meydanında, yeme içme serinleme için çok iyi oldu." (Y15)
>
> "Aydın civarı antik şehir ve harabelerle dolu. Aydın bu konuda zengin bir yer. Burası da o antik yerlerden biri. Görülmeli. Tarihi daha iyi anlıyorsunuz" (Y373)

Bilgi kategorisinde kullanıcılar alan ile ilgili yoğun olarak görüş bildirmişlerdir. Yorumlarda alanın dağılımı ve alanın engebeli bir yapıya sahip olduğunu dile getirmişlerdir. Konuyla ilgili Y67 ve Y109 kodlu yorumlar şunlardan bahsetmiştir:

> "Priene de tarih ve Arkeoloji meraklılarının -gezginlerin - görülmesi ama mutlaka görülmesi gereken bir yer.Çok geniş bir alan ama rahat geziyorsunuz, ben yalnız gezmeyi tercih ettiğim için zaman sorunum yoktu tabiri yerindeyse doya doya gezdim ama doydum mu kesinlikle hayır." (Y67)

> "Görülmesi gereken bir kent.Athena Tapınağı büyülüyor.Akropolis kayaların üzerine yerleştirilmiş.Buradan Söke Ovasının manzarısının tadını çıkarabilirsiniz.Tiyatrosu bozulmamış.Priene eski şehir plânlamacılığının en güzel örneğidir. Şehir, Miletli mimar Hippodamus tarafından geliştirilen ızgara plan ile inşa edilmiştir. Şehrin, biri batıda diğer ikisi doğuda olmak üzere üç kapısı vardır.Patikalardan yürüyerek ulaşmak isterseniz kıyafet ve ayakkabı seçimine dikkat etmeniz gerekir." (Y109)

Bilgi kategorisinde kullanıcılar tarihi bilgi ile ilgili yoğun olarak görüş bildirmişlerdir. Yorumlarda antik kentin tarihi önemini dile getirmişlerdir. Konuyla ilgili Y64 ve Y104 kodlu yorumlar şunlardan bahsetmiştir:

> "I am absolutely fascinated by archaeological sites, and the southwest coast of Turkey is hard to beat. This was my first visit to Priene, having already visited Ephesus, Knidos, Labranda, Temple of Apollo and Euromos. Each one has its special charm and in the case of Priene I would say the trees on the site, the mount that towers over it and the views of the Meander flood plains combine to make the site special. You have to use some imaginagion, as most of the buildings are in ruins, but that is not difficult. As opposed to Ephesus, that has strong Roman influences, Priene is mainly Helenic, and offers a good contrast if you visit it after going to Ephesus." (Y64)
> *"Arkeolojik alanlara büyük bir hayranlık duyuyorum ve Türkiye'nin güneybatı kıyıları bu konuda gerçekten eşsizdir. Daha önce Efes, Knidos, Labranda, Apollon Tapınağı ve Euromos'u ziyaret etmiş biri olarak Priene'ye yaptığım bu ziyaret benim için ilkti. Bu yerlerin her birinin kendine özgü bir çekiciliği vardır. Priene özelinde ise alandaki ağaçlar, üzerinde yükselen dağ ve Büyük Menderes taşkın ovasına bakan manzara bir araya gelerek burayı oldukça özel kılmaktadır. Yapıların büyük kısmı kalıntı hâlinde olduğu için biraz hayal gücü kullanmanız gerekir; ancak bu zor değildir. Güçlü Roma etkileri taşıyan Efes'in aksine Priene daha çok Helenistik karakterdedir ve Efes'i ziyaret ettikten sonra görülürse iyi bir karşılaştırma imkânı sunar." (Y64 Çeviri)*

> "Helenistik yapılarını günümüze kadar korumuş Antik kent. Büyük İskender'in konuk olduğu yerden zamanında Deniz iken günümüzde artık ova olan uçsuz bucaksız düzlüğe sırtınızı yalçın

kayalıklı dağın yamacına dayayarak bakarken kendinizi bir an için Priene li gibi hissedebilirsiniz. Çok güzel ve özel bir ayrıcalığı olan ve Helenistik şehirlere özgü anfi tiyatrosu (Doğrudan doğruya dağın yamacına oturtulmuş seyirci basamakları ve sunak ayinleri için din adamlarının oturmaları için yapılmış taş oyma koltuklar ince ve gizemli bir zevk ürünü. Bölgeye gelip görmeden geri dönenler hayatlarının en büyük hatasını yapmış olur." (Y104)

Öneriler teması

Öneriler kategorisi altında 10 kod oluşturulmuştur. Bunlar; su-yiyecek taşımak, rahat ayakkabı giymek, tarihini araştırmak, zaman ayırmak, rehber tutmak, yürüyüş rotası, sıcak havadan kaçınmak, koruyucu ekipman, mekan önerisi ve araç kiralamaktır.

Öneriler kategorisinde kullanıcılar su-yiyecek taşımak ile ilgili yoğun olarak görüş bildirmişlerdir. Yorumlarda hava sıcaklığı ve tesis eksikliği edeniyle ziyaretçilerin yanlarında su ve yiyecek taşımaları gerektiğini dile getirmişlerdir. Konuyla ilgili Y23 ve Y65 kodlu yorumlar şunlardan bahsetmiştir:

"If you are travelling here on a -very- hot day (40ish) then be sure to take a water bottle with you as there is a lot of walking to do. Unfortunately the kiosk at the entrance did not sell water so we had to go back down to the village just below the site." (Y23)
"Buraya çok sıcak bir günde (yaklaşık 40 derece) seyahat ediyorsanız, yürünecek oldukça fazla mesafe olduğu için yanınıza mutlaka bir su şişesi alın. Ne yazık ki girişteki büfede su satılmıyordu; bu yüzden alanın hemen altındaki köye geri dönmek zorunda kaldık." (Y23 Çeviri)

"Priene can be easily done on the same day as Milletus and Didyme. Bring water and/or ayran with you as up there, it's hot and there's nothing for sale. In the village though, there are locals selling various beverages. If you have more time during that day, you may want to take a look to the Bafa Golu, a natural site with impressive beauty!" (Y65)
"Priene, Milet ve Didim ile aynı gün içinde kolayca ziyaret edilebilir. Yanınıza su ve/veya ayran almanız iyi olur; çünkü yukarıda oldukça sıcak ve satılan hiçbir şey yok. Ancak köyde yerel halk çeşitli içecekler satmaktadır. O gün daha fazla zamanınız varsa, etkileyici doğal güzelliğe sahip Bafa Gölü'ne de göz atabilirsiniz." (Y65 Çeviri)

Öneriler kategorisinde kullanıcılar rahat ayakkabı giymek ile ilgili yoğun olarak görüş bildirmişlerdir. Yorumlarda gezi esnasında rahat ayakkabılar tercih edilmesi gerektiğini dile getirmişlerdir. Konuyla ilgili Y109 ve Y161 kodlu yorumlar şunlardan bahsetmiştir:

"Görülmesi gereken bir kent.Athena Tapınağı büyülüyor.Akropolis kayaların üzerine yerleştirilmiş.Buradan Söke Ovasının manzarısının tadını çıkarabilirsiniz.Tiyatrosu bozulmamış.Priene eski şehir plânlamacılığının en güzel örneğidir. Şehir, Miletli mimar Hippodamus tarafından geliştirilen ızgara plan ile inşa edilmiştir. Şehrin, biri batıda diğer ikisi doğuda olmak üzere üç kapısı vardır.Patikalardan yürüyerek ulaşmak isterseniz kıyafet ve ayakkabı seçimine dikkat etmeniz gerekir." (Y109)

"Efes gibi bir antik kentin yanında Priene köy gibi kalıyor. Gezi için rahat spor ayakkabı, şapka ve su şart. Tepelik arazide konumlu olup yokuşlar mevcut. Aşırı kilolular ve çocuklular için zorlu bir parkur." (Y161)

Öneriler kategorisinde kullanıcılar tarihini araştırmak ile ilgili yoğun olarak görüş bildirmişlerdir. Yorumlarda antik kentin tarihini araştırarak gezi planlanması gerektiğini dile getirmişlerdir. Konuyla ilgili Y8 ve Y402 kodlu yorumlar şunlardan bahsetmiştir:

"An ancient city that feels like a beautiful, quiet, retirement place. Before you go, be sure to read the history and spare an hour, you will have some fun." (Y8)
"Burası güzel, sakin ve adeta bir emeklilik yeri hissi veren bir antik kenttir. Gitmeden önce tarihini okumanız ve en az bir saat zaman ayırmanız önerilir; böylece ziyaretinizden daha fazla keyif alabilirsiniz." (Y8 Çeviri)

"This spot is a lesser known destination, so we had it to ourselves! You'll be shocked to see how empty and non-commercial it is, especially in comparison to Ephesus. The theatre is well-preserved, and check out the "VIP seats" in the front row! I wish they gave you a map of the place...there aren't any descriptions of what you're walking through, so be sure to bring your guidebook to appreciate the ruins. It's a short 10-minute drive from the nearby outlet malls in Soke." (Y402)

"Burası daha az bilinen bir destinasyon olduğu için alanı neredeyse tamamen kendimize aitmiş gibi hissettik. Özellikle Efes ile karşılaştırıldığında ne kadar boş ve ticari faaliyetlerden uzak olduğunu görünce şaşırabilirsiniz. Tiyatro oldukça iyi korunmuştur ve ön sıradaki 'VIP koltuklara' mutlaka göz atın. Keşke alanın bir haritasını verselerdi; çünkü gezdiğiniz yapıların ne olduğuna dair açıklamalar bulunmuyor. Bu nedenle kalıntıları daha iyi anlayabilmek için yanınızda bir rehber kitap getirmeniz faydalı olacaktır. Ayrıca burası Söke'deki outlet alışveriş merkezlerinden arabayla yaklaşık 10 dakikalık mesafededir." (Y402 Çeviri)

Şekil 5: Kod bulutu

Yorumlardaki ifadelerinin yoğunluğa göre dağılımı Şekil 5'de gösterilmektedir. Daha büyük puntolu olarak gösterilen kodlar daha yoğun olarak kullanılan ifadeleri gösterirken, daha küçük puntolu olan ifadeler, kodların daha az yoğun olarak kullanıldığını göstermektedir.

Şekil 6: Kod haritası

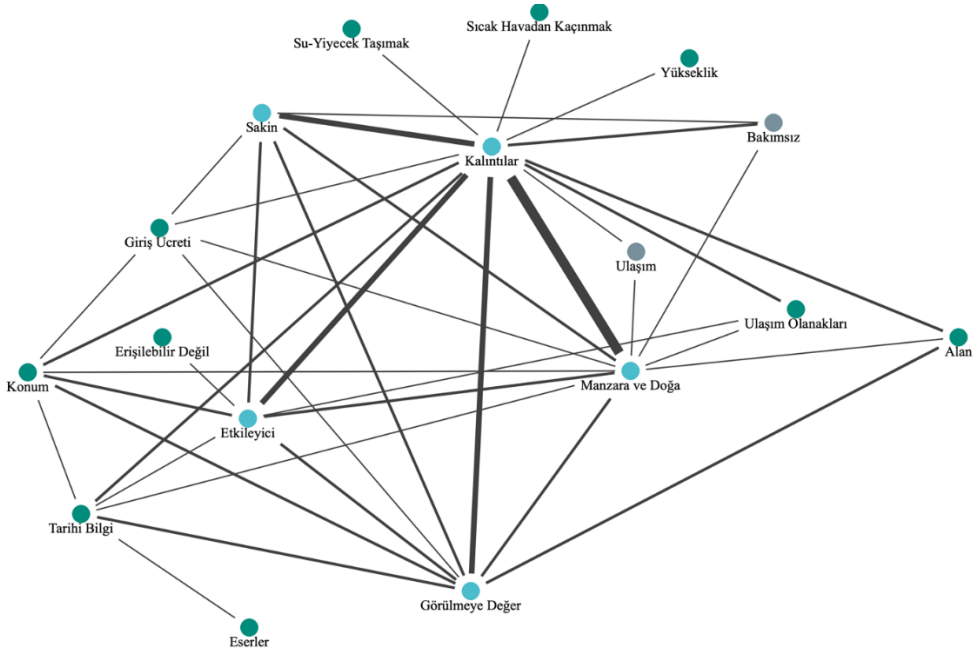

Kullanıcılar tarafından yorumlarda sıkça bahsedilen kodlar Şekil 6'de gösterilmiştir. Harita, kodlar arasındaki ilişkileri ve hangi kodların sıklıkla birlikte anıldığını göstermektedir. Çizgiler, birlikte bahsedilen daha sık bahsedilen kodların ilişkisini yansıtmak için daha geniş gösterilmiştir. Buna göre kalıntılar kodundan bahseden kullanıcılar; aynı zamanda manzara ve doğa, su-yiyecek taşımak, sıcak havadan kaçınmak, sakin, akımsız, etkileyici, görüşmeye değer kodlarından da bahsetmişlerdir.

Sonuç, tartışma ve öneriler

Bu çalışmanın bulguları, Priene Antik Kenti'nin ziyaretçi deneyimlerinde iki temel eksen etrafında şekillenen bir ikili algı ortaya koymaktadır. Bir yandan, antik kentin Helenistik döneme ait mimari öğelerinin iyi korunmuş olması, geniş manzara ve doğa ile iç içe konumu; ziyaretçilere derin bir tarihsel bağlanma ve sakin bir keşif olanağı sunmaktadır. Pek çok yorumda, kalıntıların özgün hâlde bırakılmış olması ve sınırlı ziyaretçi yoğunluğu, yerin otantik karakterini güçlendiren unsurlar olarak vurgulanmıştır. Öte yandan, kente ulaşımı sağlayan dik patika yolun gölgelendirme ve dinlenme imkânlarından yoksun olması, su ve yiyecek temini için herhangi bir olanak bulunmaması, ayrıca çok dilli bilgilendirme panoları veya bilgilendirme görevlileri eksikliği; ziyaretçilerin memnuniyetini sınırlandıran faktörler olarak öne çıkmıştır. Ziyaretçi yorumlarında sıkça dile getirilen fiziksel zorluklar ve bilgi yetersizliği, mekânın tarihsel niteliği ile modern beklentiler arasındaki çatışmayı gözler önüne sermektedir.

Priene Antik Kenti'ne ilişkin ziyaretçi yorumlarında öne çıkan olumlu unsurlar kalıntıların iyi korunmuş olması, doğa ve manzara deneyimi, sakinlik ve keşif kolaylığı Stoleriu ark. (2019) Tuna Deltası çalışmasında tespit ettikleri "doğa ile kurulan yakın temasın" yarattığı olumlu deneyim vurgusunu anımsatmaktadır. Benzer şekilde, Köroğlu ve ark. (2014) Efes, Hierapolis, Troia, Kaymaklı ve Myra antik kentlerine dair içerik analizlerinde "otantik mimarinin" ziyaretçi memnuniyetini beslediğini saptamış; Priene'deki Helenistik düzenin yarattığı özgün atmosfer de bu genel eğilime benzer şekilde algılanmaktadır. Dülgaroğlu ve Atay (2019) ise Troya Ören Yeri'nde "destinasyon kişiliğinin samimiyet, heyecan ve yetkinlik boyutları" ekseninde yorumlandığını belirtirken, Priene'deki ziyaretçiler de kalıntıların özgün hâlde bırakılmasını "otantik" ve "keşfedilmeye değer" olarak nitelendirmiştir. Köprülü Kanyon Milli Parkı'na yönelik çevrimiçi ziyaretçi yorumlarının analiz edildiği Demir (2025) çalışması ile bu araştırmanın bulguları, olumlu değerlendirmeler açısından önemli ölçüde paralellik göstermektedir. Uzungöl'ün turistik çekim unsurlarına yönelik çevrimiçi ziyaretçi yorumlarının analiz edildiği Kaya ve Kaya (2023) çalışması ile bu araştırmanın görülmeye değer, manzara ve doğa gibi olumlu yargı içeren ifadelere yönelik bulguları, bu çalışmada yer alan olumlu değerlendirmeler ile yüksek oradan benzerlik göstermektedir. Öte yandan, Priene'de gözlenen bakım eksikliği, altyapı ve bilgilendirme yetersizlikleri, Köroğlu vd.'nin (2014) çalışmasında "tesis eksiklikleri ve tanıtım sorunları" olarak saptanan temalarla paralellik göstermektedir. Efes Antik Kenti'ne yapılan yatırımın kıyaslamalı olarak vurgulanması, Alanya ve Mersin örneklerinde görülen "yetersiz koruma" eleştirilerini de (Yıldız, 2011; Yılmaz, 2020) destekler niteliktedir. Ulaşım zorluklarına dair yorumlar ise Troya'nın zorlu patika koşullarıyla ilgili bulgularla örtüşmekte; bu durum, tarihi alan yönetiminde erişilebilirlik stratejilerinin genel bir ihtiyaç maddesi olduğunu göstermektedir. Bu karşılaştırmalı analiz, Priene Antik Kenti'nin hem güçlü hem de geliştirilmesi gereken yönlerinin diğer antik kent çalışmalarındaki benzer temalarla tutarlı olduğunu ortaya koymakta ve alana özgü strateji önerilerinin gerekliliğini pekiştirmektedir.

Bu sonuçlardan hareketle, Priene Antik Kenti'nin sürdürülebilir bir ziyaretçi deneyimi sunması amacıyla bazı bütüncül yaklaşımlar önerilmektedir. İlk olarak, patika yol boyunca ve tepe çıkışında gölge sağlayacak doğal malzemeden yapılmış dinlenme alanları ve çeşme noktaları inşa edilerek fiziksel konfor artırılması önerilmektedir. İkincisi, ziyaretçilerin mekânı kendi hızlarında keşfetmelerini desteklemek üzere kısa, çok dilli açıklamalar içeren panolar veya QR kod aracılığıyla erişilebilen mobil uygulama formatında yorumlama metinleri hazırlanabilir. Demir ve Koçak (2026) tarafından yapılan araştırmada da antik kentlerle ilgili çok dilli panolar konusunda benzer öneriler sunulmuştur. Üçüncü olarak, bölgedeki rehberlerin ve küçük esnafın ekonomik değer yaratmaları teşvik edilmeli; bu sayede hem ziyaretçilere rehberlik hizmeti sunulacak hem de yörede sürdürülebilir bir kalkınma modeli desteklenecektir. Son olarak, temel alt yapı iyileştirmeleri ziyaretçi karşılama noktası ve dönemsel temizleme-bakım programları ile hem kentin tarihi dokusu korunacak hem de ziyaretçi memnuniyeti

uzun vadede güvence altına alınacaktır. Bu önerilerin, Priene'nin özgün karakterini zedelemeden hem koruma hem de erişilebilirlik yönlerinden dengeli bir yönetim stratejisi geliştirmesine katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir.

Bu çalışma yalnızca tek bir kültürel miras alanı ile sınırlıdır. Gelecek araştırmalarda farklı antik kentlerin veya kültürel miras alanlarının karşılaştırmalı olarak ele alınması, ziyaretçi algılarının destinasyonlar arasında nasıl farklılaştığını ortaya koymak açısından önemli katkılar sağlayabilir. Özellikle benzer özelliklere sahip antik kentler (örneğin Efes, Afrodisias veya Bergama gibi) ile karşılaştırmalı analizler yapılması literatürü zenginleştirebilir.

Araştırmada veri kaynağı olarak yalnızca TripAdvisor platformundaki ziyaretçi yorumları kullanılmıştır. Gelecek çalışmalarda Google Reviews, Booking, Instagram veya X (Twitter) gibi farklı dijital platformlardaki kullanıcı yorumlarının da analiz edilmesi, kültürel miras alanlarına yönelik ziyaretçi algısının daha kapsamlı biçimde değerlendirilmesine olanak sağlayabilir.

Bu araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden içerik analizi kullanılmıştır. Gelecek çalışmalarda duygu analizi, metin madenciliği veya yapay zekâ destekli büyük veri analizleri gibi farklı yöntemlerin kullanılması, çevrimiçi ziyaretçi yorumlarının daha derinlemesine incelenmesini mümkün kılabilir. Ayrıca nitel ve nicel yöntemlerin birlikte kullanıldığı karma yöntem araştırmaları da ziyaretçi deneyiminin çok boyutlu olarak anlaşılmasına katkı sağlayabilir. Bunun yanında, ziyaretçi yorumlarında öne çıkan bakım eksikliği, ulaşım zorlukları ve tanıtım yetersizliği gibi unsurların yerinde gözlem, ziyaretçi anketleri veya derinlemesine görüşmeler aracılığıyla incelenmesi, kültürel miras alanlarının yönetimi ve sürdürülebilir turizm planlaması açısından daha somut politika önerileri geliştirilmesine yardımcı olabilir.

Son olarak, kültürel miras alanlarına yönelik çevrimiçi yorumların destinasyon imajı, ziyaretçi memnuniyeti, tekrar ziyaret niyeti ve elektronik ağızdan ağıza iletişim üzerindeki etkilerini inceleyen çalışmaların yapılması, turizm literatürüne önemli katkılar sağlayacaktır.

Kaynakça

Al-Ababneh, M. (2020). Creative cultural tourism as a new model of the relationship between cultural heritage and tourism. *International Journal of Hospitality and Tourism Studies*, *1*(1), 39–44.

Arkadaş, A. R., ve Ayyıldız, T. (2020). Uludağ'da faaliyet gösteren 4 ve 5 yıldızlı konaklama işletmelerinin çevrimiçi tüketici yorumlarının incelenmesi: "Tripadvisor.com" üzerinden içerik analizi. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, *16*(30), 2633–2658.

Aslan, A. (2024). *Kültürel miras turizmi kapsamında unutulmaz turizm deneyimi ile davranışsal niyetler ve ziyaretçi memnuniyeti arasındaki ilişki: Göbeklitepe örneği* [Yüksek lisans tezi]. Düzce Üniversitesi.

Aydın İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü. (2025, 5 Haziran). *Priene*. 5 Haziran 2025 tarihinde https://aydin.ktb.gov.tr/TR-64435/priene.html adresinden erişildi.

Aylan, S., ve Kaya, İ. (2020). Bir hüzün turizmi destinasyonu olarak Ulucanlar Cezaevi Müzesi ziyaretçilerinin elektronik yorumlarının içerik analizi. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, *4*(1), 488–504.

Bayır, Ö. G., ve Köse, T. Ç. (2019). Kültürel miras ve korunmasına ilişkin ortaokul öğrencilerinin görüşleri. *Kastamonu Education Journal*, *27*(4), 1827–1840.

Boyne, S., Hall, D., ve Williams, F. (2003). Policy, support and promotion for food-related tourism initiatives: A marketing approach to regional development. *Journal of Travel & Tourism Marketing*, *14*(3–4), 131–154.

Brooks, G. (2001). Heritage at risk from tourism. D. Bumbaru (Ed.), *Heritage at risk* içinde (ss. 242–243). K. G. Saur.

Cohen, S. A., Prayag, G., ve Moital, M. (2014). Consumer behaviour in tourism: Concepts, influences and opportunities. *Current Issues in Tourism*, *17*(10), 872–909.

Çetin, T. (2010). Cumalıkızık köyünde kültürel miras ve turizm algısı. *Milli Folklor*, *11*(87). 181-190.

Çuhadar, M., Köseoğlu, S., ve Gültepe, Ö. (2018). Isparta ilindeki konaklama işletmelerine yönelik çevrimiçi müşteri değerlendirmelerinin incelenmesi: Tripadvisor örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, *23*(1), 227–239.

Demir, R. (2025). Not just leading, but ınspiring flow: A structural model linking altruistic leadership to organizational attachment. *International Journal of Contemporary Economics and Administrative Sciences*, *15*(2), 959–982. https://doi.org/10.5281/zenodo.18148519

Demir, R., Koçak, A. (2026). Pergamon Antik Kenti ziyaretçi deneyimleri üzerine bir çalışma, *Kent Akademisi Dergisi*, 19(2):1-21.

Dinçer, M. Z., ve Alrawadieh, Z. (2017). Negative word of mouse in the hotel industry: A content analysis of online reviews on luxury hotels in Jordan. *Journal of Hospitality Marketing & Management*, *26*(8), 785–804.

Dülgaroğlu, O., ve Atay, L. (2019). Troya ören yerinin destinasyon kişiliği. *Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research*, *3*(1), 147–161.

Edson, G. (2004). Heritage: Pride or passion, product or service?. *International Journal of Heritage Studies*, *10*(4), 333–348.

Emekli, G. (2006). Coğrafya, kültür ve turizm: Kültürel turizm. *Ege Coğrafya Dergisi*, *15*(1–2), 51–59.

Endresen, K. (1999). *Sustainable tourism and cultural heritage: A review of development assistance and its potential to promote sustainability*. NWHO.

Ferreira da Silva, M., Vegas Macias, J., Taylor, S., Ferguson, L., Sousa, L. P., Lamers, M., ... ve Pita, C. (2022). Tourism and coastal & maritime cultural heritage: A dual relation. *Journal of Tourism and Cultural Change*, *20*(6), 806–826.

Gates, C. (2017). *Antik kentler: Antik Yakındoğu, Mısır, Yunan ve Roma'da kentsel yaşamın arkeolojisi* (B. Cezar, Çev.). Koç Üniversitesi Yayınları.

Göral, R. (2015). E-WOM'a dayalı çok kriterli karar verme teknikleri ile en uygun otelin belirlenmesi ve bir uygulama. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *33*, 1–17.

Gravari-Barbas, M. (2018). Tourism as a heritage producing machine. *Tourism Management Perspectives*, *25*, 173–176.

Gümüşçü, O. (2018). Tarihi coğrafya ve kültürel miras. *Erdem*, *(75)*, 99–120.

Güngör, E. (1989). *Türk kültürü ve milliyetçilik* (7. bs.). Ötüken Yayınları.

Hannerz, U. (1990). Cosmopolitans and locals in world culture. *Theory, Culture & Society*, *7*(2–3), 237–251.

Hargrove, C. M. (2017). *Cultural heritage tourism: Five steps for success and sustainability*. Rowman & Littlefield.

Harrison, R. (2010). The politics of heritage. R. Harrison (Ed.), *Understanding the politics of heritage* içinde (Cilt 5, ss. 154–196). Manchester University Press.

Henderson, J. C. (2009). Agro-tourism in unlikely destinations: A study of Singapore. *Managing Leisure*, *14*(4), 258–268.

Ho, P. S. Y., ve McKercher, B. (2004). Managing heritage resources as tourism products. *Asia Pacific Journal of Tourism Research*, *9*(3), 255–265.

Huete-Alcocer, N. (2017). A literature review of word of mouth and electronic word of mouth: Implications for consumer behavior. *Frontiers in Psychology*, *8*, 1256. https://doi.org/10.3389/fpsyg.2017.01256

İnanır, A., ve Ongun, U. (2019). Yeşilova Salda'yı ziyaret eden turistlerin deneyimlerinin incelenmesi. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, *3*(4), 1028–1041.

Katelieva, M., Muhar, A., ve Penker, M. (2020). Nature-related knowledge as intangible cultural heritage: Safeguarding and tourism utilisation in Austria. *Journal of Tourism and Cultural Change*, *18*(6), 673–689.

Kaya, M. C. ve Kaya, E. (2023). Uzungöl'ün turistik çekim unsurlarına yönelik çevrimiçi ziyaretçi yorumlarının analizi. *International Journal Of Tourism And Destination Studies (IJOTADS)*, 2(1), 43-57. https://doi.org/10.5281/zenodo.7828202

Kocadaş, B. (2005). Kültür ve medya. *Bilig*, *(34)*, 1–13.

Köroğlu, Ö., Cevizkaya, G., Kazoğlu, İ. H., Ar, H., Eraslan, O., Aydoğmuş, F. vd. (2014). Arkeolojik SİT alanlarına yönelik e-yorumların içerik analizi. *VII. Lisansüstü Turizm Öğrencileri Araştırma Kongresi* içinde (ss. 377–393).

Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2009). *Kültürel miras ve müzecilik*. 10 Haziran 2025 tarihinde https://teftis.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/1279,muserrefcanpdf.pdf?0 adresinden erişildi.

Lindberg, K. (1999). *Sustainable tourism and cultural heritage: A review of development assistance and its potential to promote sustainability*. NWHO (Nordic World Heritage Office).

Mancı, A. R., ve Tengilimoğlu, E. (2021). TripAdvisor ziyaretçi yorumlarının içerik analizi: Göbeklitepe örneği. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, *5*(2), 1525–1545.

Mansel, A. M. (1947). *Ege ve Yunan tarihi*. Türk Tarih Kurumu.

Montalto, V., Moura, C. J. T., Langedijk, S., ve Saisana, M. (2019). Culture counts: An empirical approach to measure the cultural and creative vitality of European cities. *Cities*, *89*, 167–185.

Nuryanti, W. (1996). Heritage and postmodern tourism. *Annals of Tourism Research*, *23*(2), 249–260.

Oğuz, Ö. (2013). *Somut olmayan kültürel miras nedir?*. Geleneksel Yayıncılık.

Okuyucu, A. (2011). Osmaneli ilçe merkezinde kültürel mirasın korunması ve turizm amaçlı kullanımına yönelik bir araştırma [Yüksek lisans tezi], Ankara Üniversitesi.

Onur, B. (2014). *Yeni müzebilim demokratik toplumu yaratmak*. İmge Kitabevi.

Ounanian, K., Van Tatenhove, J. P., Hansen, C. J., Delaney, A. E., Bohnstedt, H., Azzopardi, E., ... ve Frangoudes, K. (2021). Conceptualizing coastal and maritime cultural heritage through communities of meaning and participation. *Ocean & Coastal Management*, *212*, 105806. https://doi.org/10.1016/j.ocecoaman.2021.105806

Öktem, E. (2020). Kültür turizmi kapsamında unutulmaz turizm deneyiminin müşteri memnuniyetine ve davranışsal niyete etkisi [Yüksek lisans tezi]. Gümüşhane Üniversitesi.

Özdoğan, O. N. (2014). Sürdürülebilir turizm ve kültürel miras. M. Kozak (Ed.), *Sürdürülebilir turizm: Kavram - uygulamalar* (ss. 47–60). Detay Yayıncılık.

Özen, İ. A. (2021). Text mining in conservation of world heritage sites: Case of Göreme National Park and Cappadocia rocky sites. *Journal of Multidisciplinary Academic Tourism*, *6*(1), 37–46.

Rasoolimanesh, S. M., Seyfi, S., Hall, C. M., ve Hatamifar, P. (2021). Understanding memorable tourism experiences and behavioural intentions of heritage tourists. *Journal of Destination Marketing & Management*, *21*, 100621. https://doi.org/10.1016/j.jdmm.2021.100621

Rodwell, D. (2008). *Conservation and sustainability in historic cities*. John Wiley & Sons.

Saruhan, G. E. (2012). *Kentsel markalaşma sürecine kültür turizminin etkisi: Antakya (Hatay) örneği* [Yüksek lisans tezi]. Atılım Üniversitesi.

Sönmez, M. (2008). Web tabanlı CBS ile Bergama'nın turizm coğrafyasında kültürel miras değerlendirilmesi [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Ege Üniversitesi.

Stoleriu, O. M., Brochado, A., Rusu, A., ve Lupu, C. (2019). Analyses of visitors' experiences in a natural world heritage site based on TripAdvisor reviews. *Visitor Studies*, *22*(2), 192–212. https://doi.org/10.1080/10645578.2019.1665390

Şahin, H., Çolakoğlu, O. E., Kılıçdere, S., ve Atay, H. (2020). Kuşadası'nda bulunan 5 yıldızlı otel işletmelerine yönelik yapılan sosyal medya yorumlarının incelenmesi. *Tourism and Recreation*, *2*(Ek 1), 103–110.

Timothy, D. J. (2011). *Cultural heritage and tourism: An introduction* (Vol. 4). Channel View Publications.

Topsakal, Y. (2019). Arslantepe Höyüğü TripAdvisor çevrimiçi yorumlarının içerik analizi ile incelenmesi. *Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research*, *3*(4), 753–764.

Turkish Museums. (2025). *Aydın Priene Örenyeri*. 30 Nisan 2026 tarihinde https://www.turkishmuseums.com/museum/detail/1988-aydin-priene-orenyeri/1988/1 adresinden erişildi.

Türk Dil Kurumu. (2025). Kültür. Büyük Türkçe Sözlük. Erişim adresi: https://sozluk.gov.tr/

Türkiye Kültür Portalı. (2025). *Priene*. 30 Nisan 2026 tarihinde https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/aydin/gezilecekyer/priene adresinden erişildi.

United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. (UNESCO) (2008). *World heritage information kit*. http://whc.unesco.org/uploads/activities/documents/activity-567-1.pdf adresinden erişildi

United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO). (2025). Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage. Paris: UNESCO. https://www.unesco.org.tr/Home/Page/176?slug=Somut-K%C3%BClt%C3%BCrel-Miras-%C4%B0htisas-Komitesi adresinden erişildi.

Uslu, A. ve Kiper, T. (2006). Effects of tourism on cultural heritage: Awareness of local people in Beypazarı, Ankara. *Journal of Applied Sciences*, 6(11), 2440–2446.

Yaldız, E., Büyükşahin Sıramkaya, S., ve Aydın, D. (2017). Station streets in formation of Anatolian city identity: Konya. In A. Beşgen & N. Kuloğlı (Eds.), *Proceedings of the Livenarch 5th International Congress: Rejecting/Reversing Architecture* (pp. 248–263). Karadeniz Teknik Üniversitesi.

Yaldız, M. (2002). *Güneşin ve suların ülkesi Milet Didim Priene*. Milet Yayınları.

Yaralı, M. C., ve Özçelik Baloğlu, Ö. (2023). Dijital süreçlerin doğal ve kültürel miras turizminin gelişimine etkisi. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi İhtisaslaşma Özel Sayısı*, 245–264.

Yıldız, S. (2011). *Kültürel miras alan yönetimi kapsamında Alanya Kalesi ziyaretçi yönetimi* [Doktora tezi]. Akdeniz Üniversitesi.

Yılmaz, L. (2020). Mersin'de somut kültürel miras bilinci ve koruma üzerine bir değerlendirme. *Amisos*, *5*(8), 156–177.

Zeppel, H., ve Hall, C. M. (1992). Arts and heritage tourism. In B. Weiler & C. M. Hall (Eds.), *Special interest tourism* (pp. 47–65). Belhaven Press.

Etik kurul onayı

Bu çalışma; gözlem, deney ya da görüşme gibi teknikler kullanılarak katılımcılardan veri toplanmasını gerektiren bir araştırma olmaması sebebiyle etik kurul onayı gerektirmeyen çalışmalar arasındadır.

Çıkar çatışması beyanı

Bu çalışmada herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.